

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus («Päevaleht»)

Kõige suurem graafikatööstus Eestis

Kõige uuemate tehniliste võimalustega sisseseatud

trükkikoda

Kõige suuremad ja täielikumad rotatsioon-
masinad, kiirpressid ja ladumismasinad. Kõige
- - mitmekesisem valik trükitähti j. n. e. - -

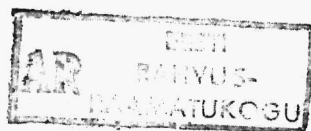
Kõige täielikum, moodsate abinõudega töötav

tsinkograafia

valmistab võrdlemata hästi, kõige kiiremini ja
korralikult kõiksugu graafilisi töid ja võib sellel alal
oma täiesti uue sisseade tõttu paremate välja-
maa sellekohaste ettevõtete ja julgesti võistelda

Litograafia

Töö kõige kiirem ja korralikum!!!
!!! Hinnad kõige mõõdukamad !!!

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

I AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2
TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄIVIL 1-2

KAHTLUSED.

Kui need read lugeja kätte jõuavad, on tal viimane silmapilk otsustada, ehk ta ongi juba otsustanud, kas ta usuõpetust kooli soovib või mitte. Paljudel on see asi nii kerge, nii selge, nii lihtne ja iseenesest mõistetav. Iseäranis selged on kõik asjad neil inimestel, kes poliitikat läbi imbunud, kellele partei programm kõik teed kätte juhatab ja kelle kahtlemised partei iga-aastane kongress häälte enamusega kaotab.

Usuõpetuse vastased näivad kartvat kristliku moraali ja „usu“ õpetamist koolides. Neil on ka tõepoolest küllalt palju põhjusi selleks. Üheks tähtsamaks põhjuseks on neil küll kartus kiriku ja kirikuõpetajate võimu kasvamisepärast. Meie arust on see aga põhjendamata kartus. Eks kaotanud kirik ja tema teenrid just sel ajajärgul kõige enam rahva seas poolehoidu ja lugupidamist, kui usuõpetus koolides sunduslik oli ja kirikherra võimu ees otse väriseda tuli. Palju enam poolehoidu võiks kirik võita, kui tema õpetust taga kiusataks, kui teda asjaks tehtaks, mida salajas tuleb otsida ja omandada. Seda ei mõista ei kiriku poolehoidjad ega vastased ära kasutada. Niipea kui pastor jälle koolis takistamatult „jumalasõna“ peale saaks sundida, niipea kui tal jälle kirikumõis käes oleks, sallitaks teda sama vähe kui endist mõisnikku. Aga meie ei tarvitse siin kumbagi poolt kurikavalusele õpetada; seda omadust leidub igas parteis nagu nii üleaurugi.

„Võitlus on käimas,“ hüüdsid hiljuti kiriklased üle maa ja algasid miitinguid kirikuis ja väljaspool kirikuid, ujutasid maa oma lendlehtedega üle. Sellele, Kes ütles: „Minu kuningriik ei ole siit maailmast“ ei või see „võitlus“, mis

Tema õpetuse eest öeldakse peetavat, meele järele olla. Tema pöörab vist oma pale sellest kõigest eemale. See „võitlus“ on Temaile vist sama vähe meelepärast kui hiljutine kristlaste konverents Tartus, kirikumõisate tagasinõudmine ja kõik kiriku ilmaliku võimu ja mõju ahnitsemised ajaloo kestel.

Praeguses „võitluses“ võib küll kirik võita, aga see ei peaks võitjatele rõõmu valmistama ega vastastele tuska, seinikaua kui kirikul ja tema teenritel vaim puudub, see Vaim, mis „elavaks teeb.“ Niipalju on selge ilmalikkudel ja see tuleb vaimulikkude eneste suust nende konverentsidel ja kirjutustes kuuldavale: elav usk, usutunne, religioositeet puudub meie kirikus. Seal askeldatakse, tegutsetakse, jannatakse, kihutatakse ja „võideldakse“, aga Selle vaim, Kelle nimel see kõik sünnib, tundub seal puuduvat. Tempel nõuab puhastamist, ta on poliitiliste võitluste tallermaaks tehtud.

Aga vähe sellest: Kristuse õpetus ise on kiriku poolt moonutatud, et ta aja ja ühiskonna nõuetele hästi vastaks, et ta valitseva korraga vähematki vastuolu ei tekitaks, et riik kirikut toetaks, teda oma abiliseks peaks. Kiriklaste juhid ja kogu praegune kirik lubab näit. vale tamist ja tapmist kristliku moraali põhjal. Annab keegi meile vaenuliku teo läbi põhjust „kõlblist vahekorda“ lõpetada, siis võime, kui tarvis, tappa ja valetada, kõik „kristliku kõbluse“ põhjal.

Kes aga Kristuse õpetust otsekohesest allikast tunneb, see teab, mis seal vaenlaste ja tagakiusamiste suhtes teha kästud; see teab ka, kuidas inimene oma hinge, s. o. hingepuhtuse

eest peab hoolitsema, ükskõik, mis ta selle läbi peaks kannatama või kaotama.

Tõepoolest, meie oleme nõnda kaugel, et ilmalikud Kristuse õpetuse puhtust peavad hakkama kiriku ja kiriklaste moonutuste eest kaitsma.*) Kirik ei julge öelda, et Kristuse õpetus ja praegune ühiskonna moraal kokku ei sünni, et praeguse aja riigile ja selle „õigele“ kodanikule Kristuse õpetus kõigiti vastuvõetav ei ole. Õelgu seda kiriklasedki otsekoheselt ja julgusti, kui nad Kristuse õpetust kõrgeks peavad, aga ärgu moonutagu suurt õpetust ja ärgu näidaku selle ideaalset põhjendajat kui viletsat opportunisti, kes hädavalet ja hädapatmist ja järelikult ka teisigi sarnaseid asju teatud kordadel sallida võiks.

Eeldame nüüd: kiriklased võivad valimistel usuõpetus saab koolile jälle sunduslikuks. Seda ütlevad kiriklased isegi, et nõnda usuõpetust edaspidi ei peaks antama kui seni. Tekib aga küsimus: kust võetakse need paremad õpetajad? Sealtsamat kus seni: Tartu ülikool valmistab kirikuõpetajaid. Need õpetavad ise usuõpetust ehk valmistavad selleks kooliõpetajaid ette. Vaim jääb aga selleksamaks, ainult parandusi õpeviisis võib oodata: lastakse vähem pähe õppida, jäetakse Vanast Testamendist mõned lood kõrvale. Ja see vaim, mis Tartu ülikoolist tulnud usu-teadlastel on, see vaim on meile tuntud; see on iseäranis meie kiriklaste poliitilises askeldamises, intriigerimises, sallimatuses, konverentside jageluses

*) Hiljutine vaidlus Raudkeppi ja „Pädagoogi“ vahel „Päevalehes“.

tes ja mõisate püüdmises avalikuks tulnud. Kui Kristus tänapäev tuleks templit puhastama, siis saajaksid tema piitsahoobid vist kõige valusamini kiriklaste selga. „Ole kuum või külm, aga mitte leige“, on evangeeliumis öeldud. Kirikuvastased on külmad, on jääkülmad. Selles on nende ausus, nobless. Kiriku poolehoidjad on aga leiged, ehk kui nad tulisteks saavad, siis ainult selleks, et ilmaliku tuult oma purjedesse püüda ja selle abil edasi jõuda.

Sellepärast ei ole arvata, et usuõpetus koolides uute meetodide järele (mida alles kavatakse kokku seada) ja isegi haridusministeeriumi valve all, suurt kasvatavat ja kõlblist mõju suudaks avaldada.

Kukub aga usuõpetus hääletamisel läbi, siis alles annab see kiriklastele põhjust hädakisa tõstmiseks; siis langeb usuõpetus täiesti kiriklaste meelevalla alla ja omab vist teravama kihutusliku vaimu ja sallimatuse kui senni.

Niisugused on kahtlused praeguse „võitluse“ tagajärgede juures.

Aga missugused ka hääletamise tulemused ei ole, meie paneme lootuse oma ärksa noorsoo peale, et see praeguse kiriku väärnähtustest hoolimata enestes ega teistes tõsist religioositeeti, usutunnet pealiskaudse üleolekuga põlgama ei õpi. Meie loodame, et noorsugu Kristuse õpetust mitte sellepärast põlgama ei õpi, et seda just kiriku poolt mitmeti moonutatakse. Uus Testament jääb kõigile kättesaadavaks ja sealt ei ole raske õiget hindamist leida ka meie kirikule, kiriklastele ja ka vastastele.

TÕLKED RABINDRANATH TAGOREST.

*MIKS KUSTUS lamp?
Varjasin teda oma mantliga,
et päästa tuule käest;
seepärast kustus lamp.*

*

*Miks närbus lill?
Surusin ta oma südamele
hoolikan armastusen;
seepärast närbus lill.*

*

*Miks kuivas jõgi?
Läbistin tõkke, et hoida
teda ainult eneselle;
seepärast kuivas jõgi.*

*

*Miks katkes kandli keel?
Tahtsin tabada tooni,
mis talle üle jõu käis,
seepärast katkes kandli keel.*

*TULE ME JUURE, noormees, ütle otsekoheselt, miks meelheide su silmin?
„Ei tea, millisest metsmoonist olen joonud
veini, et see meelheide mu silmin.“*

„Oo, häbi!“

*„Ja, mõned on targad ja mõned on totrad,
mõned on valvsad ja mõned on muretud. On
silmi, mis naeratavad, ja silmi, mis nutavad —
ja minu silmin on meelheide.“*

*

*„Noormees, miks nii vaiksena seisad puu-
varjun?“*

„Mu jalad on nõrkend mu südame koor-
mast ja ma seisan vaiksena varjun.“

„Oo, häbi!“

„Ja, mõned lähevad edasi omal teel ja mõ-
ned kõhklevad, mõned on vabad, ja mõned on
aheldet — ja minu jalad on nõrkend mu sü-
dame koormast.“

VALGUS, mu valgus, täiten maailma, sil-
misiuudlev, südanthellendav valgus!

Ha, valgus tantsib, mu lemmik, tsentris
mu elul;

valgus puudutab, mu lemmik, keeli mu
armastusel;

taevas avaneb,
pöörasena puhub tuul,
naer hoovab üle maa!

Liblikad laiutavad purjed üle valgusmere;
valguse lainein puhkevad jasmiinid ja liiliad.

Valgus külvab kõigile pilvile kulda, mu lem-
mik, ja ta jagab pillaten kalliskive.

Heatuju hüpleb lehelt lehele, mu lemmik,
kaasan mõõtmatu rõõm.

Suur taevajõgi jätab oma kaldad, voolavad
välja rõõmude vood.

VOOLAKU VÄLJA mu viimsesse laulu
kõik kütkestet rõõm, rõõm, mis pillat hulkadena
ujutab maa üle rohuga,

rõõm, mis elu ja surma seab kaksikvendiks,
rõõm, mis tantsib üle laia ilma ja tungib
tormi, vapusten ja raputen läbi kogu elu
naeruga,

rõõm, mis puhkab vaikselt pisarain piina
punasel lotoslillel,

rõõm, mis kõik, mida omab, paiskab tolmu
ja ei tunnusta ainustki sõna.

EMA, saan kuduma pärlkee su kaela üm-
ber oma murepisaraist.

Tähed punusid valgusest rõngaid ehteks su
jalgele, kuid minu kee ripub su rinnal.

Vara ja au tuleb sinult, su päralt on käsk
ja keeld.

Valu aga on minu oma täiesti ja kui ma ta
sulle ohvrina toon, tasud sa mulle oma
heldusega.

H-a.

MU NAABER JACQUES.

EMILE ZOLA. Prantsuse keelest O. TREU.

I.

Olin tolkorral kahekümne-aastane ja ela-
sin Gracieuse uulitsas katusekambris. Graci-
euse uulits on järsk põikuulits, mis Saint-
Victori künkalt, Botaanika-aija tagant alla
laskub.

Tõusin teisele korrale, — majad on mada-
lad seal kolgas, — nõõrist kinni hoides, et mitte
kulunud astmetel libiseda, ja jõudsin nii oma
nurka täielises pimeduses. Tuba, suur ja külm,
oli paljas ja kahvatanult valgustatud, nagu luu-
kammer. Mul oli siiski selles pimeduses sel-
geid päikesepaisteseid ilmu, päivi, mil mu süda-
mest päikesekiired välja tungisid.

Siis kostis mu juure tüdrukukese naer
naabri katusekambrist, milles kogu perekond
elas, isa, ema ja seitsme- või kaheksa-aastane
tütarlaps.

Isal oli nurgeline väljanägemine, ta pea
oli asetatud viltu kahe terava õla vahele. Ta
kondine nägu oli kollane, suurte mustade silma-
dega, mis tihedate kulmude all asusid. Selle
inimese sünges näos asus heasüdamline, häbe-
lik naeratus, nagu oleks ta suur viiekümne-aas-
tane laps, segaseks minnes, punastades, nagu

tütarlaps. Ta otsis varju ja libises seinu mööda
armusaanud sunnitöölise alandlikkusega.

Mõned tervitused, mida vahetasime, tegid
ta mu sõbraks. Mulle meeldis ta imelik nägu.
täis rahutumast heasüdamlust. Aegamööda jõud-
sime niikaugemale, et üksteise käsi pigistasime.

II.

Kuue kuu pärast ei teadnud ma veel, mil-
lise ametiga mu naaber Jacques ennast ja oma
perekonda elatas. Ta rääkis vähe. Puhtast
uudishimust aetud, küsisin ma ta naiselt kaks
või kolm korda; kuid ma sain talt ainult kõr-
valepuiklemaid vastuseid, mida ta segaselt
pomises.

Ühel päeval, — eelmisel päeval oli vihma
sadanud, ja mu süda valutab, — kui d'Enfer
bulvaari mööda alla tulim, nägin üht neist Pa-
riisi tööliste paariatest enda poole tulevat, üht
inimest mustade riietega, musta kübaraga ja
valge kaelaesisega, hoides kaenla all kitsast
sündinud lapse puusärki.

Ta kõndis, pea norus, kandes oma kerget
koormat unistava naeratusega, liikates jalaga
teekivikesi. Hommik oli selge. Mulle meel-
dis see kurbus, kes mööda läks. Mu samme
kuuldes tõstis mees pea üles, ja pööris siis ruttu

kõrvale, kuid liig hilja: ma tundsin ta ära. Mu naaber Jacques oli surnukandja.

Ma nägin, kuidas ta kaugemale läks, häbelik oma häbist. Ma kahetsesin, et teist uulitsat mööda ei olnud läinud. Ta läks, pea veel enam norus, endale kahtlemata üteldes, et ta käepigistuse kaotab, mida me igal õhtul vahe-
tasime.

III.

Teisel päeval kohtasin teda trepil. Ta lit-
sus enese kartlikult vastu müüri, ennast väike-
seks tehes, kogudes alandatud oma bluusi vol-

Lilli Suburg.

Sünd. 20. juulil 1841.
Surnud 8. veebr. 1923.

te, et ta lõuend mu riideid ei puudutaks. Ta oli seal, pea norus, ja ma nägin ta vaest halli pead, mis ärevuse pärast värises.

Ma seisatasin ja vaatasin talle näkku. Ma ulatasin talle käe.

Ta tõstis pea, kõhkles, vaatas oma korda mulle näkku. Nägin, kuidas ta suured silmad rahutumaks läksid ja ta kollane nagu punaste lappidega kattus. Siis haaras ta äkki mu käe ja tuli ühes minuga mu katusekambri, kus ta viimaks kõneleda suutis.

— Te olete tubli noormees, ütles ta mulle: te käepigistus sundis mind praegu palju kurje pilke unustama.

Ja ta istus, pihtides mulle. Ta tunnistas,

et enne, kui ta sellesse ametisse hakkas, tundis, nagu teisedki, südamepööritust, kui mõnda surnukandjat kohtas. Kuid sest ajast saadik, pikkadel käimise tundidel, keset rongkäigu vaikust, olevat ta nende asjade üle järele mõtelnud ja imestanud, miks ta oma möödaminekul läilust ja kartust äratas.

Oli tolmorral kahekümne-aastane ja oleksin timukat suudelda võinud. Ma hakkasin filosoofilisi harutusi tegema, tahtes näidata oma naaber Jacques'ile, et ta töö püha on. Kuid ta kehtas oma teravaid õlgu, hõõrus vaikselt käsi ja algas uuesti oma pikaldase ja raskendatud häälega:

— Kas näete, herra, linnajao keelepeks, möödaminejate kurjad pilgud erutavad mind vähe, kui mu naisel ja tütrele aga leiba oleks. Üksainus asi teeb mind rahutumaks. Ma ei maga öösel, kui selle peale mõtlen. Mina ja mu naine oleme vanad ja ei tunne enam häbi. Kuid noored neidud on auahned. Mu vaene Marta punastaks pärast mu üle. Viieaastasena nägi ta üht mu ametivenda, ja ta nuttis nii, tal oli nii hirm, et ma veel kordagi ei ole julgenud tema juuresolekul musta mantlit selga ajada. Ma panen enese riidesse ja võtan lahti trepil.

Mul oli mu naabrist Jacques'ist kahju; ma panin talle ette, riided mu kambri jätta, et neid seal rahulikult võiks selga panna, külma eest kaitstud. Ta tarvitas tuhat ettevaatust, et oma kurjakuulutavat riidet minu poole tuua. Sellest päevast saadik nägin ma teda korrapäraselt hommikul ja õhtul. Ta tegi oma tualeti mu katusekambri nurgas.

IV.

Mul oli vana kirst, mille puu purunes, ussides söödud. Mu naaber Jacques tegi temast oma garberoobi; ta kattis põhja ajalehtedega ja pani sinna hoolikalt oma mustad riided.

Mõnikord öösel, kui luupainaja mind äkki üles äratas, heitsin ehmatanud pilgu vanale kirstule, mis seina ääres nagu puusärk asetses. Mu meelest oli, nagu tuleks sealt kübar, must mantel, valge kaelaesine välja.

Kübar veeres mu voodi ümber, kähisedes ja hüpates väikeste närviliste hüpetega; mantel laienes ja, liigutades oma hõlmu, nagu suuri musti tiibu, lendas toas, lai ja vaikiv; valge kaelaesine pikenes, pikenes ja hakkas siis pik-kamisi mu juure ronima, ülestõstetud peaga, väriseva sabaga.

Ma ajasin silmad pärani, ma nägin vana kirstu liikumatult ja tumedalt oma nurgas.

V.

Elasin sel ajal unistustes, armastuse unistustes, samuti kurbuse unistustes. Mulle meeldis mu luupainaja; ma armastasin oma naabrit Jacques'i, sest ta tõi mulle teravaid surnuaia lõhnu. Ta oli mulle pihtinud. Kirjutasin „Ühe surnukandja mälestuste“ esimesi lehekülgi.

Õhtul istus mu naaber Jacques, ennast riidest lahti võtmata, vanale kirstule, et mulle oma päevast jutustada. Ta armastas surnuteist rääkida. Mõnikord oli see noor neiu, vaene laps, tiisikusse surnud, ei kaalunud palju; mõnikord oli see vanamees, — vanamees, kelle puusärk ta käed oli haigeks teinud, see oli mõni suur ametnik, kes oma kulla oma taskutes ühes viima pidi. Ja mul olid intiimsed üksikasjad iga surnu kohta; ma teadsin nende raskust, hääli, mis puusärkides sündisid, abinõusid, kuidas neid trepikäänakutel alla lasta tuli.

Juhtus, et mu naaber Jacques, mõnel õhtul, elavamana ja lobisevamana koju tuli. Ta toetas ennast seinte vastu, kinnihaagitud mantel õlgadel, kübar kuklasse visatud. Ta oli kohtanud suuremeelseid pärijaid, kes olid ta eest maksnud viina ja tükikese juustu trööstiks. Ja ta lõpetas sellega, et härdameelseks läks; ta vandus mulle, et mind mulda kannab, kui mu aeg tuleb, sõbra meelitava käega.

Ma elasin nii kogu aasta keset nekrolooge.

Ühel hommikul ei tulnud mu naaber Jacques. Kaheksa päeva pärast oli ta surnud.

Kui kaks ta ametivenda keha üles tõstsid, olin ma oma ukse lävel. Kuulsin neid naljaltavat, puusärki alla kandes, mis iga tõuke juures kaeblikult nagises.

Üks neist, väike paks mees, ütles teisele, suurele kõhetule:

— Surnukandja on surnud.

KEISER ALEKSANDER II KURBLOOLINE ROMAAN.

MAURICE PALÉOLOGUE*). Tõlkinud I. A.

See oli aastal 1881. Olin alles hiljuti välisministeeriumi teenistusse astunud. Mul olid eksamid veel tegemata. Olin lihtne algaja, ministri kabineti juure „volitatud saadik“. Prantsuse välisministriks oli siis auväärline Barthélemy Saint-Hilaire, Aristotelese tõlkija.

Pühapäeval, 13. märtsil, umbes kell ¾7 peale lõunat, kui olin valvekorral ministri kabineti ees asuvas toas, tõi mulle üks salam ametnik, endal nägu kohkunud, rutulise telegrammi, mille ta nüüdsama oli lahendanud. Lugesin:

„Peeterburis, 13. märtsil 1881.

Kohutav õnnetus tabas Venemaad: keiser suri kell ½4 kõige jälgima mõrtsukatöö ohvrina.

Keiser oli parajasti koju tulemas ühelt külaskäigult suurvürstinna Katariina juurest, pärast sõjaväe paraadi, kui plahvatus tema tõlla purustas. Keiser oli puutumata jäänud, ja ta tahtis välja tulla, et vaadata, mis oli juhtunud.

*) Maurice Paléologue oli ilmasõja ajal Prantsuse saadikuks Peeterburis. Sellel ajal on ta avaldanud kolm köidet mälestusi pealkirja all: *La Russie des Tsars pendant la Grande Guerre*, viis on väga elavalt kirjutatud ja sisaldavad palju huvitavaid andmeid Vene koja-elu ja tsaariaegsete telgitaguste mõjude kohta.

Käesolev teos mis ka suurt ajaloolist huvi pakub, ilmub praegu Prantsuse suuremas kuukirjas *Revue des deux Mondes*. Avaldame selle teose eestikeelses tõlkes mõningate lühendustega ja väljavõtetega.

Sel silmapilgul purustas teine plahvatus tema jalad. Keiser pandi ree peale ja viidi paleesse, kus ta tund hiljem suri. Võisin teda näha surmavoodil, ümbritsetuna oma kohkunud perekonnast.

Kõik elanikud on palee ümber, ilmutades suurt kurvastust sügava vaikuse keskel.

Kõik keisri saatjad on plahvatuses tabatud: üks kasak surmatud, viis haavatud. Kõneldakse veel teistest ohvritest. Neli isikut arreteeriti plahvatuses silmapilgul sündmuse kohal.

Kindral Ch a n z y.“

Mõni tund hiljem saadi teada kõik mõrtsukatöö üksikasjad.

Ärevus oli kaunis suur Prantsuse publikumi keskel. Ajakirjandus, nagu kord ja kohus, avaldas pahameelt, mida niisugune jälk kuritegu ausatele inimestele peab sisendama. Kuid mitte midagi rohkem.

Sel ajal puudus südamlikkus Prantsuse ja Vene vahelistes suhetes. Prantslastele oli jäänud kibe mälestus sellest telegrammist, mis uus Saksa keiser, Vilhelm I, 27. veebruaril 1871 Versailles'ist Vene keisrile oli saatnud, kui ta eelrahu allakirjutamisest Preisiga teatas: „Kunagi ei unusta Preisimaa, mida ta teile võlgneb. Jumal õnnistagu teid!“

Nihilistid olid loonud Aleksander II ümber hirmsa legendi. Teda kujutati veel despootli-

kumana ja armutumana, kui seda oli tema isa, see metsik isevalitseja Nikolai I.

Mõni kuu enne seda traagilist sündmust oli vahejuhtumine diplomaatlikud suhted Peeterburi ja Pariisi vahel äärmiselt pinevile ajanud. Vene valitsus nõudis Prantsuse valitsuselt anarhisti Hartmanni väljaandmist, keda süüdistati keisrirongi õhkulaskmises Moskva vaksalis 3. detsembril 1879. Pahempoolsete erakondade survele keeldus Prantsuse vabariigi valitsus Hartmanni välja andmast. See vihastas Aleksandrit. Vene ajakirjandus müristas Prantsusmaa vastu, ja keisri saadik, vürst Orlov, lahkus järsku Pariisist, volitades kirjaga enda asemele üht asjaajajat, ilma et ta vabariigi presidenti või isegi välisministrit jumalaga oleks käinud jätmas.

Aleksander II kadumine seadis Euroopa ette erutavaid küsimusi. Mis tuleb Venemaal? Kas tähendab 13. märtsi mõrtsukatöö üldise revolutsiooni algust? Kumb pool võidab võitluses alalhoidlikkude ja mässuliste jõudude vahel? Kas tugeva reaktsiooni korral, mis võimalik oli, ei oleks tsaari isevalitsus sunnitud Germaani riikide vasalliks hakama? Kas ei olnud karta, et Prantsusmaa vastu uuendatakse kõmurikast kolme keisri liitu 1873 aastast? ... Kõigi nende küsimuste peale soovis Prantsuse välisminister Saint-Hilaire täsmalist vastust saada. Seepärast kirjutas ta isiklikult kindral Chanzy'le, Prantsuse saadikule Peeterburis. Minule tehti ülesandeks kirja kätte viia ja mõningaid üksikasjalisi seletusi suusõnal juure lisada.

Teisipäeva õhtul, 15. märtsil, istusin Peeterburi rongi peale.

Juba kui Pariisi Põhja vaksali tulin, oli mul teatav eeltundmus sellest, mida Neeva kaldal näha pidin saama. Lähtesaalis oli seinale kleebitud kuulutus, milles teatati, et kõik Vene piirid olid kuni uue korralduseni sulutud ja et reisijad, kes Venemaale sõidavad, ei pääse Berliinist kaugemale. Kuid diplomaatlik pass, millega olin varustatud, kindlustas mulle edasisõidu võimalust kuni Peeterburini.

Kiirrong oli peaaegu tühi, — kokku umbes kakskümmend isikut, nende hulgas suurvürst Nikolai Nikolajevitsh, keisri vend ja endine Vene vägede ülemjuhataja Balkani sõjas, tema kaks poega, Nikolai ja Peeter, kes Cannes'ist tulid, lõppeks mitu adjutanti ja palju teenijaid.

Berliinis, kuhu järgmise päeva õhtul kella kaheksa paiku jõudsimel, oli pikk peatus. Suurvürsti tervitas seal Vene saatkonna personaal ja üks vana keisri Vilhelmi adjutantidest.

Enne kui rong minema sõitis, vaadati iga

vagun politsei poolt põhjalikult läbi. Peale suurvürstide, nende saatjate ja ühe Inglise kulleri, olin mina ainuke isik, kellel luba oli edasi sõita.

Järgmisel päeval kell 4 peale lõunat peatasime Eydtkuhenis, mis on viimne Preisi jaam mõlemi keisririigi piiril. Varsti tuli Vene jaam Vershbolovo. Nägin kolme suurvürsti ja nende adjutante vagunist välja minevat univormis, krepist leinaside hallide mantlite varukal. Kompanii soldatid, kes jaamaesisele rivistatud, ändis au.

Diplomaatlikust passist hoolimata kuulas mind üks sandarmiohvitser üle, pärides minult minu reisiotstarbet. Samasuguse ülekuulamise pidi läbi tegema ka Inglise kuller.

Hallis valguses, mis pilvisest taevast tuli, oli jaam öudne. Iga ukse ees seisis sandarm. Iga tee ääres vahisoldat. Ümbritsevatel väljadel, udusel ja pakasel lagendikul, hulkusid siin ja seal kasakate patrullid, valvates piiri.

Veel kakskümmendneli tundi teed, ja ma astusin Peeterburis rongilt maha.

Leidsin eest terroriseeritud linna. Isegi uulitsatel oli ainult kohkunud nägusid näha. Inimesed näisid peatuvat ainult selleks, et üksteisele erutavaid sõnumid edasi anda. Niisugused sõnumid tekkisid tund-tunnilt: kõmulised vangistused, sõjariistade ja lõhkeainete konfiskeerimised, salatrükikodade leidmised. mässulised üleskutsed avalikkudel mälestussammastel, isegi Talvepalee seintel, ähvarduskirjad riigi kõrgematele aukandjatele, sandarmiohvitseride surnukspistmised päise päeva ajal Gostinnõi Dvori ees jne. Kuid mis kõige rohkem meeli ärevil hoidis, oli eelmise päeva sündmus, oli kohtujuurdluste viimne tulemus.

Vandeseltsi niite jälgides oli politsei satunud hirmsa miini peale, mis sisaldas 32 kilogrammi dünamii ja mida nihilistidel oli korda läinud panna Sadovaja ja Nevski prospekti nurga alla, mis oli Vene pealinna kõige käidavam koht.

Läksin otse Prantsuse saatkonda, kus täitsin oma ülesande kindral Chanzy'le. Õhtul tema lauas süües, tegin tutvust tema tähtsamate kaastöölistega, nende hulgas kõige hiilgavama sekretääridest, Eugène-Melchion de Vogué'ga*), kes endale kirjanduses juba nime oli teinud. Nende elav ja loomulik vestlemine avas mulle tuhandeid uusi pilke Vene ilma, kuhu esimest korda tungisin. Ma ei võinud endale soovida paremat ettevalmistust selleks suurepäraseks sündmuseks, mille tun-

*) Raamatukirjanik, kriitik, tähtsa raamatu „Le Roman russe“ (1886) autor. T. m.

nistajaks ma järgmisel päeval pidin saama: tsaari matused.

Kell üheksa hommikul olime kõik saadiku ümber kogunud, kõik diplomaadi või sõjaväelase univormis.

Ilm oli külm, taevast pilvitu. Neeva jõge pikkade graniitkallaste vahel kattis lai lume- ja jäävaip. Kui Prantsuse saatkonnast välja tulime, süttas päikese kiir Petropavlovski kindluse kullast tornivarrast, tõmmates nõnda kõikide pilgud katedraali kupli ja riigivangila bastioonide peale.

Äkki käib kolm suurtükipauku kindlusest, kus must lipp keiserliku vapiga üles tõmmatakse. Kogu linnas helisevad kellad. Matuserong ilmub Admiralteedi kaldalt.

Eesotsas eskadron ratsaväge.

Siis tulevad reas, tseremoniimeistrite kandel, kõik kadunud isevalitseja võimu märgid: kroonid, valitsuskepid, gloobid, lipud, Moskva, Kiievi, Vladimiri, Novgorodi, Smolenski, Kaasani, Siberi, Astrahani, Volönia, Hersoni, Poola, Liivi, Eesti, Kura, Karjala, Soome, Georgia jne. vapid. Iga lipu ees viib kaks tallmeistrit mustade soomusvaipadega kaetud ja vastava maakonna vapiga märgitud sõjahobust.

Siis tuleb üks kroon eraldi, särades teemantidest, rubiinidest ja topaasidest. Ta on väga kõrge ja väga raske: vana vürst Suvorov kannab teda vaevaga kullasel padjal. See on Venemaa keisrikroon.

Kõik Vene isevalitsejate ajalooline töö, alates Pühast Vladimirst ja esimestest Moskva vürstidest ning lõpetades viimaste Romanovitega, läheb minu eest mööda. Kunagi ei ole ma nii hästi aru saanud tsaaride nimetusest: „Vene maa kogujad“ (собиратели земли русской).

Et seda suurt sümbolilist pilti täiendada, järgneb nüüd riigi kolm seisust: aadel, kaupmehed ja talupojad. Nad tulevad rongides, iga seisus oma embleemidega. Minu silmade eest läheb mööda otsekui Vene rahva kokkuvõte.

Matuserongi selle osa lõpus ratsutab kaks pelotooni kürassiire.

Vahe. Nüüd tulevad laulud, küünlad, psalmid. See on vaimulik seisus.

Ei ole midagi kütkestavamamat kui see pikk majesteetlik trupp mustades sametkuubedes hõbedaste tikandustega. Oma kalkide Bütsantsi mitrade ja kirikurüüde all, mis vaevalt nende nägusid ja käsi lasevad näha, ilmuvad kõik need mitropoliidid ja piiskopid liikuvate pühakujudena.

Kohe vaimulikkude järel tuleb surnuvanker, ehitud valgete tuttidega. Temasse on rakendatud kaheksa musta hobust, mis kaetud

kreppvaipadega. Kolmkümmend paashi ümbritseb vankrit põlevate lontidega.

Leinavankris, kirstu ümber, mida katab hermeliinist ja kullast vaip, seisab neli kindraladjutanti.

Leinavankri järel sammub keiser Aleksander III palja peaga, taevasinise Püha Andrease lint põiki üle õla, sirge, imposant ja tugev. Tema järel tulevad suurvürstid.

Keiserinna Maria Feodorovna ja tema noored pojad, suurvürstinnad ja kojadaamid järgnevad leinatõldades.

Matuserongi lõpu moodustavad kaardiväe osad.

Kuna rong edasi läheb, viib kindral Chanzy meid otse kindluse katedraali. Meie jõuame sinna samal ajal, kui leinarongki. Keiser ja suurvürstid tõstavad leinavankrilt kirstu, et teda oma õlgadel katafalgile kanda.

Nüüd algab valgustatud kirikus, särava ja saladusliku ikonostaasi ees, surnute liturgia.

Keisri perekond asub katafalgist paremal.

Koja aukandjad, ministrid, kindralid, senaatorid, tsiviil- ja kindralkubernerid täidavad kiriku.

Väljamaa saadikud ühes oma personaaliga seisavad tsaari taga.

Leinajumalateenistus, mida minu ees peetakse, tõmbab minu tähelpanu surnu peale, kelle sinakaskahvatu nägu paistab dramaatilisena küünalte virvendavas valguses. Vene õigeusu kombe järele on kirst avatud.

Aimates minu mõtteid, ütleb mulle Vogué:

— Vaadake hästi seda martüüri. Ta oli suur tsaar ja oleks paremat saatust ära teeninud . . . Ta ei olnud suurvaim, kuid ta oli väga ausa, helde ja otsekohe iseloomuga. Ta armastas oma rahvast ja hoolitses vaeste ja rõhutute eest . . . Tuletage meele tema reforme. Peeter Suure reformid ei olnud sügavamad ja Peeter rippus vähem oma südamega nende küljes . . . Mõtelge kõigi nende vastuiseismiste peale, mis temal tuli ära võita, et kaotada pärisorjust ja uuendada põllupidamise aluseid . . . Mõtelge, et 50 miljoni inimest võlgneb temale oma vabanemise . . . Ja tema administratiivsed reformid! Ta ei püüdnud midagi vähemat kui kaotada bürokraatlikku omavoli ja sotsiaalseid eesõigusi. Kohtu alal pani ta maksma üheõigusluse seaduse ees, kindlustas kohtunikku rippumatuse, kaotas ihunuhtluse, seadis sisse vannutatud meeste kohutud. Ja seda kõike tegi hirmuvalitseja Nikolai I. otsekohe järeltulija! . . . Ja lõppeks, veel oma surmapäeva hommikul töötas ta reformi kallal, mis oleks kõik teised kaugele maha jätnud, mis oleks Venemaa uueaja riikide pe-

resse asetanud: ta valmistab parlamentliku põhiseaduse maksmapanekut . . . Seal surmasid tema nihilistid . . . Eks ole veidrad kokkujuhtumised ajaloos! Eks ole imelik saatuse pilge! Ameerika neegrite vabastaja Lincoln tapeti ka . . . Aleksander II. ei tahtnud, et Venemaa jääks ainsaks pärisorjuse riigiks kristlikus maailmas . . . On tõesti kardetav asi vabastaja olla!

Kui Vogué need sõnad ütelnud, algab koor pateetilist laulu: „Igavene mälestus“. Matusetalitust toimetav vaimulik loeb pattude andeksandmise salmi ja paneb surnu pea ümber pika pergamentlindi, mille peale on kirjutatud pattude andeksandmise palve.

Jääb ainult veel viimne jumalagajätmine.

Aleksander III., silmad täis pisaraid, astub katafalgile, painutab oma pika kogu kirstu üle ja surub oma isa kätele viimse suudluse. Sedasama teevad tsarina, suurvürstid ja suurvürstinnad järgimööda.

Nüüd on kord väljamaa saadikute ja nende personaali käes. Kuid äkki palub ülem-tseremoniimeister vürst Lieven meid peatada.

Sealt näeme tagantpoolt, ühest käärkambri uksest tulevat kojameistrit krahv Adlerbergi, hoides käe alt saledat noort daami, keda pikk krepploor katab. See on kadunud keisri morganaatiline naine Katariina Mihailovna Jurjevskaja, sündinud vürstinna Dolgorukaja.

Väriseval sammul astub naine katafalgi astmeid pidi üles, kukub põlvili, süveneb palvesse, pea kirstu peidetud.

Mõne minuti järele ajab ta end vaevaga

üles, võtab krahv Adlerbergi käsivarre ja kaob pikkamisi kirikusügavusse.

Nüüd jätkasime meie oma jumalagajätmist. Kui minu kord tuleb keiserliku põrmu ees kummardada, panen tähele, et kõik keha alumine osa, mille pomm purustanud, on varjatud uhke mantliga, ja et üks pool nägu on kaetud punase tüll-looriga, et maskeerida kaht haava.

*

Kõigist mälestustest, mis mulle sellest reisisist jäid, oli kõige intensiivsem vürstinna Jurjevskaja vargne ilmumine Petropavlovski katedraali.

Järgnevatel aastatel nägin teda vahel Pariisis, kus ta rikka väljamaalase banaalset elu elas. Temast ei jutustatud mingit sentimentaalset avantüüri. Kolm last, kes talle Aleksander II. olid sündinud, näisid kõige ta õrnuse ja armastuse ära tarvitavat. Ta elas sagedasti Nizzas. Ja seal ta surigi 15. veebr. 1922. Kolm rida mõnes ajalehes oli kõik tema surma järelehüüe.

Ent siiski teadsin mina, et tema armastusromaan on ühendatud suure poliitilise saladusega. Harvad asjasse pühendatud hoidsid kadusega seda saladust või on ta ühes endiga hauda viinud.

Teated, mida enda saadikuks oleku ajal Peeterburis siit ja sealt olen hankinud mõned kirjad, mis siis minu kätte sattusid, ja lõppeks intiimne usaldus, mille osaliseks viimati sain ja mille väärtust täiesti oskan hinnata, — võimaldavad mulle nüüd märkida seda tähtsat kohta, mis vürstinna Jurjevskajale Venemaa ajaloos kuulub. (Järgneb).

VÄIKELINN.

RICHARD ROHT.

2

Elga Veberi elu oli raske.

Kuna ta varem oli soovitud ori, siis oli ta nüüd sallitud ori, kui mitte põlatud. Ja mis oli tal veel ees? — orja ühetoonlus kuni surmani. Aga taga, mahajäetult, oli Elga Veberil kõik.

Nüüd, kuna ta täielikult matnud Molli, tundis ta, milleks ja kelleks olnud talle Moll. Ta suurendas läinud päevade ilu hallutsinatsioonini, tundes, et kaduma läinud ta elu ainus väärtus, ja ta oli troostimatu.

Kohusele oli ohvriks toodud armastus, elu äripäevsusele elu luule — see igavesti vana lugu äratas igavesti vanad kannatused.

Ning igavesti vana oli nüüd ka Elga ja ta mehe vahekord, Naine oli langenud ingel, kelle jumal, mees, uuesti taeva võtnud, kuid missugusesse taeva!

Herra Veber oskas seda taevast põrguks muuta.

Kuna juba varem Veberite abielu pilt seisis selles, et herra Veber pikutas ja lasi naisel end Türgi moodi ümardada, siis oli ta nüüd ehtne türann, kes naisega tegi, mis tahtis, ja tihti halastamatu oli.

Väliselt ülespuhutuna, praktilise ja karedana pödes Vebergi omamoodi sisemist sentimentaalsust ja tasakaalutust. Sellepärast kaebaski ta ju varem alatasä oma elu üle ja piinas naist igasuguste hädade ja kahtlustega. Veber oli hüsteeriline ja psühhopaatiline olemus.

Nüüd, naist täiesti orjastades, andis ta oma sisemusele täieliku voli. Päevade kaupa treeteris ta Elgat kui oma teenrit, päevade kaupa rääkis ta ainult kõige tarvilikumaid sõnu kõige karedamal toonil, nagu kindral soldatiga. Siis vaikis ta päevade kaupa, ei vaadanud üldse naise pääle ja naine pidi sõnalausumata käima ta ümber kui jumala püha trooni ümber, mille pjedestaalil istus nüüd ta elu ainus sisu. Naine pakkus mehele süüa, juua, aitas ta riide, võttis riidest ja see kõik sündis segamata vaikuses, kuna mehe kinnised pilgud ei tunnustanud naist.

See oli traagikoomiline abielu, mis vajus inimestesse halli hämarusena.

Kuid siis lõi äkki välku ja müristas:

Herra Veberi suu läks lahti terveteks etteheidete ja kaebete jõgedeks.

Oo ja, oo ja, kaebas ta. Mis on tema? Ta ei ole midagi. Ta ei pea kedagi kinni, Elga võib minna igapäev, kuhu tahab. Mis ilu on tal veel sarnasest naisest? Ta ei ole kellegi mees enam, kui naine ta juurest iga narri juure põ-

geneda tahab. Ta ei sunni kegagi vägisi enese juure. Mis tema ka on — ta pole midagi.

Sellele lapse jonnakale jutule hakkas Veber põimima seda, mis ta naise hääks teinud. Ja, võib olla, et Elga elu paremini oleks kujunenud ilma tema abita, võib olla, kõik oleks olnud hülgav. Tema, Veber, ei ole ju midagi jumal teab kui suurt naise hääks teinud, ta on ainult pakkunud oma kaastundliku südame, selt-simeheliku abi. Muidugi on ilmas palju suuremaid teeneid. Veber ei hinda end jumal teab kui tähtsaks naise elus. Ta on ainult kord kõik teinud, mis jõudis ja oskas. Ja see pole ju palju.

Naine nuttis. Veber kuulas seda ja ütles siis:

„Mis sa nutad, sul ei ole ju südant. Sa otsid ainult flirti ja ajaviidet. Sul puuduvad sügavused. Mis sulle Mollis meeldis? Ta pääliskaudsed ilusad sõnad? Elu tõsist väärtust ei tunne sa“.

Kümned korrad laskis Veber naisel endale jutustada „kuidas tal kõik Molliga oli.“ See oli kõige inetum piin. Naine pidi ikka ja ikka jälle tõendama, et „midagi ei olnud“, ja ikka ja ikka ei uskunud seda mees. Ikka tuli alata otsast. Nii kestis see nädalad, kuud. Veber pakkus lahutust, kuid naine ei tohtinud seda vastu võtta ja palus andeks, vandudes igavest lahtiütlemist ja truudust. Mees kuulas seda skeptiliselt ja irooniliselt ja tegi etteheiteid, ilma et omalt poolt midagi kindlat oleks otsustanud või ette võtnud. Ta intrigeerivale haiglasele loomule oli kõik see piin omane. Lahutust ei pakkunud ta kunagi tõeliselt — vähemalt ei annud ta kunagi endale aru, et ta lahutust tõsiselt oleks tahtnud. Ta elas olevates ja väljamõeldud piinades, alandades naist — ja see oli talle, verevaesele abitule türannile, otsegu tarviduseks. Naine oli talle saanud mängukanniks. Mitte kunagi eluga tõsiselt rahul olles, oli tal nüüd veel rohkem põhjusi elu üle kaebada. Ja see oli talle kui sisemiseks troostiks.

Elga tundis, et ta süüdi. Süütunne — see oli talle tappev. Varem oli hää unistadagi, oli sellekski vähemalt kõlblist õigust, nüüd ei olnud sedagi. Tema, kes mehele nii palju võlgnes, oli ometi mehe vastu eksinud, tänu asemel oli ta teinud andeksandmatu üleaste. Seda ei jõudnud ta kuidagi kanda.

Ning kui ülekohtune, kui halb mees naise vastu ka oli, kui lubamatult ja inetult ta ka end ülal pidas — naisel ei olnud õigust selle

üle pahandada. Ta pidi seda ainult kandma. Ja see oli veel raskem.

Kuid, kolmandaks, ei jõudnud naine kõige selle juures võita igatsust Moll'i järele. Kogu ses raskes õhkkonnas unistas ta ja mõtles ometi läinud päevist, mis „olnud ja mis olemata,“ — ning see oli kui pühadusteotus! Ta idealiseeris nüüd omi juhtumusi Moll'iga, andes neile olematuid väärtusi, nägi kõiki endiseid poose mitmekordses võluvuses, maitses läinud minutite ilu kui mikroskoobist. Kõik sõnad, kõik pilgud ja sheetid ujusid ta ette leinalooridesse määsitudina ja selle tõttu piinavalt võluvaina. Naine arvas, et Moll'is on läinud kaduma ta elu suurem väärtus. Ta arvas, et elus on kõik see võimalik, millest ta nüüd unistas. Kuid ühes keeldud armastusega oli see kõik igavesti kadunud.

Naine vähkres iseenda ja oma eluga neis kitsais piires, mis ta ümber tõmmatud. Ning ta ei saanud millestki aru. Üheloole oli püha kohustus ja ja püha abielu, mis saanud põrgu, teispoole keelatud vili, lubamatu patt, mis saanud kaotatud paradiisiks, pühaks armastuseks. Kus on õigus, kuhu minna? Sinna, kuhu tõmbab hing, kus kõik töötav, lubav, meeldiv ilus, — või jääda siia, kus ainult piin, valu, ahastus? Ja jumal, jumal, miks ei ole siis lubatav see elu, mida igatsetakse, miks on õigem see elu, mis midagi ei anna, päale kohustuse? Ja miks — miks ei ole julgust, jõudu, õigustunnet lõhkuda kohustuse põrgu, et saada igatsuse lubamata paradiisi? Miks kõigi igatsuste vastu hing allub jõuetult kohustusele, hirmudes iseene ees?

Kuid mõtetega nii kaugele jõudes kattis Elga Veber näo kätega, andudes meeletehetele. Nii ei tohi ta mõelda! Pidada armastust kõige suuremaks elus, mingisuguseid irrealseid unistusi mingisuguse irrealsuse järele võtta tõsisemalt, kui reaalselt elu, kui omi kohustusi mehe kogu ümbritseva tõeliku ja korraliku elu vastu — ei, see oli kergemeelne ja ebasoliidne, seda eitas kogu ümbrus. Kogu väikelinn oli rahuldatud, et Elga Veber ometi omad kohustused jälle kanda oli võtnud — teinud nii, nagu kõik pärast järjekorralist adultère'i. Mehele peab tänu olema ta suurte häätegude eest, seda tänu mitte tunda, seda rikkuda, on kasvatamatu, barbaarne, pühadusteotus, hukkamineku viimane tipp. See oli naisele sügavasti sisse suggereeritud orjus. Ning kõigi nende keerdmõtete juures ei ulatanud Elga Veberi julgus üle kulunud suurte seaduste, üle kõikidest tunnustatud reeglite. Selleks oli ta omapärane liig väikene. Kuid ta ei olnud ka üks neist väikelinna naistest, kes rahulikult rikuvad abielu ilma ühegi piinata — nii möödaminnes, ajavii-

teks. Tal oli siiski oma sisemine ilm, mis teda kõike sundis hindama sisemiselt. Väikelinnas rikutakse abielu mitte vähem, kui kusagil mujal, kuid harilikult tehakse seda salaja iseenda ja teiste ees. Ja paljugi, mis ei tehta salaja iseenda ja teiste ees, — selle üle ei ole tarvis pääd murda, see jääb korralikus elus nagu olematuks, see on kui elust väljalõigatud vahepala ja mitte elu ise, mis kõige selle juures ikka korralikult võib veereda.

Elga Veber oli aga üks nendest, kes elus igalpool otsivad sisu. Ning see on neile kardetav, kelle elul tööpoolest „sisu“ olla ei või.

Nii jätkus hall monotoonne elu väikelinnas ja Elga Veber'i elus hall monotoonne kannatus, mis sõi kui rooste.“

*

Moll andus üksindusele ja nukrusele. Ta langes ikka rohkem alla Frommhold Väli seisukorrale, kes istus omas ärklitoas ja naeratas üleolevalt üle kogu linna, andes välja teose teose järele, kus tegevustik käis õhus, vees, päikesel ja kuul, tulevikus ja minevikus, kuid mitte enam labasel maakeral ega labasel käesoleval ajal.

Moll'gi käis nüüd päiviti harva väljas. Ta ettelugemised ülikoolis olid lõppenud. Ka vabrikust katsus keemik rohkem puududa. Vabrikus nuriseti, kuid Moll oli juba liig ükskõikne, et sellega rehkendada. Ta ei hoolinud käesolevas meeles tulevikust. Ta oli nüüd ükskõikne kogu ilma vastu, ainult ajuti tundes teravat kahjatsust millestki ja tundes kaduvust puudutavat oma südant. Proua Veberit leinas ta kui surnut. Ning see surm oli millegipärast Moll'isse jätnud sügavad jäljed, õieti oli see temasse toonud mingi pöörde, mille järele Moll nüüd liugles alla.

Kevadest saadik oli Moll'il imelik komme.

Kord lume ja jäämineku ajal läks ta jala kaugemale metsadesse hulkuma ja sattus kusagile jõe kaldale vana mahajäetud suvimaja juure. See oli suur puust hoone, kinnilöödud luukidega, mis siit säält lahti kangutatud, pika kõdunenud rõduga ja sisselangenud kaevuseintega. Paar teist väiksemat hoonet oli laiaili kantud.

Mollile sai see üksik mahajäetud koht armsaks. Jõgi voolas kohisedes maja alt läbi, tulles metsadest ja kadudes metsadesse. Õhus oli sünye vaikne nukrus. Maja oli seest ära laastatud ja lagastatud, kuid keemikut ei tülitanud see. Ta istus hoone ees suurel laiaili kivil ja mõtles. Ta tundis selle maja lugu.

Väikelinnas oli kord täheteaduse professor Kenner. Kenner ehitaski selle maja endale siia jõe kaldale suvitamiseks, kust ta linnaga mootor-paadiga ühendust pidas. Ükskord kesk-

Tööerakonna riigikogu rühma juhid ja tähtsamad kõnemehed.

O. Strandmann.

A. Piip.

A. Anderkopp.

Th. Pool.

suvel uhtus jõgi Kenneri surnukeha linna alla jõe kaldale. Võimud sõitsid kohale, suvimaja oli tühi, Kenneri poeg ja naine olid mõlemad kadunud. Juhtumine oli mõistatuslik. Kenner oli Shveitsist pärit, sugulasi ei olnud tal, vähemalt ei ilmutanud end keegi sellekohaste otsimiste päale. Väikelinnas oli Kenner kinniselt elanud ja väga vähestega läbi käinud.

Lugu jäigi ligemalt selgitamata. Kenneri poeg ja naine jäid kadunuks ja neist ei saadud ühtki teadet, hoolimata kõigist uurimistest. Teenijat polnud kirjeldatud ajal Kennerite juures, ta oli puhkusele lastud.

Omal ajal äratas see lugu ääretu suurt kõmu. Kogu riigi salapolitsei oli jalul, ilmusid mitmed oletused ja seletused, kuid tõde jäi kõigile teadmatuks. Räägiti, et professor Kenner vaimuhaige olnud, kes naise lapsega „tükki-deks raiunud“ ja kotiga jökke heitnud ning siis iseend uputanud, räägiti saladuslikust röövmõrtsukatööst kesk metsa, kuid viimase vastu oli asjaolu, et majast midagi röövitud ei olnud.

Maja ei tahtnud päale kohutavat lugu keegi osta ega üürida. Räägiti, et Kenneri naine ja poeg tas õseti „koju käivad“, et nende luud koguni kusagil maja keldris, mida ei osatud üles otsida, puhkavat, sest „hull professor“ olla naise ja lapse sinna elavalt matnud. Administratsioon vedas suvimajast kraami linna ja pitseeris ühes linnakorteri kraamiga pärijate otsimise ajaks kinni. Kuid pärijaid ei ilmunud kusagilt. Ja nii lagunes ja kõdunes kõigist mahajäetud maja, oodates asjata uut omanikku.

Mollile tundus see lugu, kui oleks tal sellega mingi salajane side. Ta ise kandis ju rahva suus „hullu professori“ nime, tähendab, ta ei olnud kaugel kõigest sellest, mis võis juhtuda Kenneriga. Mis võis see olla? Mollgi ei teadnud seda, aga loo saladuslikus traagikas, kohutavas õuduses oli midagi kurba, nukra, siduvat, midagi, mida leinata võis ja mida võis tunda isiklikuna. Ning võis ainult aimata üksiku professori tragöödiat, kes samuti kõigist üksik ja eraldatud võis olla, kui praegu Moll, kuigi ehk mõnes teises mõttes.

*

Kord valgel maiööl, kui Moll jälle suvimaja poolt koju tagasi sammus, tuli talle kitsal metsa jalgrajal Elga Veber vastu.

Võis olla kell üks päale keskööd. Idas kumas varajane koit, kuid looduses oli nüüd see lühike pooltund, kus väike hämarus tuhana laskub isegi põhjamaa valgesse öösse. See oli isemoodi lainetav pimedus, kord suurenev, kord vähenev, nii et asjad tas virvendasid, kord selgides, kord kaotades omad piirjooned. Valged kasesalud otsekui jooksid ses hämaruses, noorte haabade helehallid tüved tõusid sirgetena sinkjas-

kahvatu taeva poole — ja sabinal, sabinal libisesid nende lehed otsekui hõbedased kerged rublatükid.

Moll oli suvimaja ligidal kivil istunud ja peaaegu nutnud, kuulates pääsukeste öist laulu mahajäetud maja räästa all, mis kõlas kõikesulatava õrna leinana. Mollil oli raske. Ta tundis end alluvat kohutavale müstikale, mingisugusele rõhuvale fatalismile iseendas. Ning kõigist tahtmistest hoolimata ei suutnud ta iseendale vastu panna, iseend lohutada. Ta tundis, et on kardetaval teel, kuid ei jõudnud kõrvale pöörduda, vaid sammus ikka kaugemale ja kaugemale iseendasse.

Siis äkki nägi ta valges riides naist hallide haabtüvide foonil seisvat teerajal.

See oli pilt vanadest Mollu unistustest, vanast romantikast, see oli kui ilmutus, kui jumalik tähis Mollu nukruses!

Moll heitis naise ette põlvili ja nuttis. Ta ei imestanud nüüdses meeolus isegi seda, et surnud end äkki ilmutavad, ta oli ainult tänu-lik saatusele, et see talle saatnud lohutuse.

Nii põlvitasid nad mõlemad üksteist kallistades ja nuttes. Haavad nende tümber kahisesid, koit laienes. Ja Moll, kuna ta pisarad jooksid, tundis nüüd selgemini kui iial enne, mis ja kes ta on. Hoides jälle armastatud naist kui sümboli oma käte vahel, tungis ta südame selgitav härdus, mida keemik muidu ikka tagasi tõrjus, ja ta ees avanesid kui kuristikud ta oma hinge sügavused ning teed, mida ta minema pidi.

„Meie ei saa kunagi õnnelikud olema!“ ütles Moll pikkamisi üles tõustes. „Sina ja mina — kunagi!“

Ning ta nägu muutus karedaks ja kinniseks, nagu oleks ta jälle leidnud jõu, kuid nüüd juba teise. Ta südames oli aga miski surnud.

Elga vaatas aralt, pisaraid pühkides, tema poole üles.

„Ära aja mind ära!“ palus naine. „Jäta mind oma juure, võta mind omale! Ma ei jõua, ei jõua enam nii!“

Ning uus luksetehoog raputas teda krambina.

Moll seisis kui merisõitja hukkuval laeval, kuid uhke ja julge, endale aru andes sellest, mis sünnib ümber.

„Ära nuta!“ ütles ta naisele endise rüütlinna, end ise tundes uuena. Ta oli uue tee leidnud — see oli hukkujate uhkus, trots, — kuigi pooleldi poos, kuigi pooleldi affektatsioon, aga siiski jõud.

Ta tõstis naise õrnalt üles ja vaatas talle naeratades silma. Tal oli jälle energiat, kollid olid aetud ta hinge tagapõhja.

„Kust sa tulid?“ küsis Moll endiselt naeratades.

Sotsialdemokraatide erakonna riigikogu rühma juhid ja tähtsamad kõnemehed.

Mihkel Martna.

A. Rei.

A. Palvadre.

K. Ast (Rumor)

Naine, nähes ta selgunud nägu ja pilku, peitis oma pää ta rinnale ja luksus veel valusamini, kuid lootusega.

„Kust ma tulen!“ nuuksus ta. „Ah, ma olen sind ikka jälginud. Vähemadki teated, mis sinust kuidagi minuni kütündusid, olen ma kokku korjanud kui kalliskivid. Ma tean sinust kõik ehk peaaegu kõik,“ ta naeratas läbi pisarate. „Ma olen sinust elanud — oh, miks ma seda enam salgan. Ma olin kui kahekskistav anum, mu süda pidi asjata võitluses iseendaga lõhkema, ma tahtsin surra. Kuid nüüd on see mööda. Ma olen enesest üle saanud. Ma olen leidnud õige tee — olgu see õnn või hukatus — ma teisiti ei jõua! Siin ma seisan: sinuga kõik ja sinu pärast kõik! Sinuga ilma lõppu!“

Molli süda oli peaaegu kurb. Kuid ta naeratas vaikselt.

„Sa oled vahvaks läinud!“ ütles ta sõbralikult naise kätt silitades. On see siis nüüd lõpulik?“

Elga raputas kangekaelselt peäd.

„See peab lõpulik olema!“ ütles ta peaaegu vihaga.

Hommik ligines. Siit ja säält metsast kostis ärkavate lindude hääli. Hämarik lahkus. Kasesalud olid nüüd kui neitside salgad, kes õõsi uuesti sündinud. Haabade noored tived olid peaaegu valged ning nende lehed sabistussid hommikueelses värskes tuuleõhus veel kiiremini, veel tungivamalt, veel ägedamini, otsegu ruttaksid nad ääretus kires.

Moll tõmbas sügavalt hinge. Ta vaatas iroonilise naeratusega enese ümber, kuid nüüd ei käinud ta ironia enam ta enese, vaid kogu maailma kohta.

*

Tänasest päale kuulutas Moll väikelinnale avaliku sõja. Iseeneses kuulutas ta sõja kogu ilmale. Ta lubas nüüd endale kõik ja ei kohkunud millegi ees tagasi.

Moll kõndis püsti päaga väikelinna uulitsatest läbi ja vastutulijad tuttavad vaatasid talle imestusega järele. „Hull professor“ näis tõesti lõpulikult hulluks läinud olevat.

Moll vilistas nüüd kogu maailma ja ta imestuse päale. See läks talle nüüd vähe korda.

Ta laskis keskpäeva ajal hobuse troska ette rakendada ja sõitis ühes Elga Veberiga risti rästi läbi väikelinna uulitsate. Seda kihinat ja kahinat, mis see sünnitas! Uulitsanurgad aina kubisesid vehkivatest kätest, päranaetud silmist, lollidest üllatatud naeratustest. Molli koe-rad haukusid peremehe kihutava troska ümber, tolm lendas, kogu uulits oli lärmi täis.

Sarnane teguviis oli hoop väikelinna südame! Nii ei julenud senni end veel keegi ülal pidada. Avalik abielurikkumine, braveerimine

abielurikkumisega — see oli häbematu hirvitus kogu väikelinna stiilile ja toonile, kogu sisseseatud korrale, see oli lubamatu ülbus isegi väikelinna „kõige modernimale“ moraalile. Ja kes sellega toime sai? Sarnane ebasoliidne inimene kui Moll? Oo, väikelinnalased põlesid vihastest irooniast ja puudutatud enesearmastusest. Niisugune santlaager — aga, vaadake, tal on julgust viisakuse üle naerda, oo, oo, oo! Seda ei antud andeks.

Kuid Moll läks veel kaugemale. Ta pistis endale ja Elgale suured lilled rinda ning tuli „ametlikku kohvimaija, kus istusid koos kõik linna äravalitid ja klatshisid: puukaupmehed, linnaspekulandid, spekuleerivad advokaadid ja nende „aristokraatlikud“ naised ning tütreid. Elgale oli see kõik raske, kuid Moll julgustas teda. „Siis saavad nad ometi korruga kõik oma südame päält ära!“ seletas Moll naerdes.

Kuid väikelinna intrigandid, kõlblased ja skandalistid töötasid juba sõbralikult käsikäes, lootes kes uut „nalja“, kes uut skandaali, kes kõlbluse õiget võitu. Kui väikelinnalased sajavatavad ja mõistavadki hukka skandaale — abielurikkumisi ja teisi pikantseid lugusid, siis, ka kõige kõlblisemad ja jumalakartlikumad proudad, janunevad nad ometi nende järele. See on nende teater, kunst, poeesia. Ja selle saavutamiseks teevad nad samuti keeletööd, kui selle mahategemiseks.

Ühel ilusal suisel päeval ilmusid Molli juure Max Veberi sekundandid! Nii kaugale olid anderrikkad väikelinna intrigandid saanud viia kartliku ja kaebliku Max Veberi! Enne seda õpetati teda aga „akadeemilises spordiklubis“ kolm nädalat rapiiri ja püstolit tarvitama. Ta võeti selleks isegi akadeemilisse spordikluppi liikmeks, kõigi põhiseaduse paragraafide vastu, üldliikmelisel erikoosokekul, 23 häälega 8 vastu.

Noored „akadeemia kodanikud“ Pennar ja Juustik, kes Molli juure ilmusid, kandsid frakki ja musta slipsi.

„Teie ise olete meie hulgast, herra Moll“, seletas Juustik paatosega, „ja loodame, et Teis niivõrd aumeest leidub, et ühe auhaavatud mehe väljakutse vastu võtate, mehe, kes teie läbi kõik kaotanud ja kelle avaliku häbi Teie toonud välja uulitsale. See mees on meie avaliku kaitse alla võetud, sest liig karjув on see skandaal, milles Teie tegutsete, kõigile korralikele inimesile. Meie nõuame tõsist duelli, elu ja surma päale, ainult see võib sarnast inetut lugu puhtalt lõpetada. Palume meile teatada või saata omi sekundante kahekümnenelja tunni jooksul!“

Päale selle tiraadi kummardasid mõlemad kodanikud teatraalselt ja lahkusid kannal päält.

*

Veel samal õhtul tuli Molli traagikoomilisele armuloole ootamata äkiline traagiline lõpp. Küll mitte koomilise duelliga „elu ja surma pääle“, mida Moll kindlasti tahtis tagasi lükata.

Kell üksteistkümmend enne keskööd jooksis Veberite tüdruk hirmust pärani silmil Molli poole ja nõudis proua Elgat: herra olevat enese üles poonud! Ning Elga Veber jooksis pooleldi riides lahtiste juustega läbi veel valgete ja rahvaga täidetud uulitsate oma mehe surnukeha juure.

Järgneval päeval selgisid detailid. Tuli välja, et Veber kogu linna „avaliku arvamise“ poolt lihtsalt lõpuni oli ära terroriseeritud. Senni nii kui nii tahtevõimetu mees oli tahtevõimu täiesti kaotanud ja tööriistaks ning meediumiks saanud „avalikule arvamisele“ ta esitajais.

Pärast naise avalikku ärajooksmist kodust kannatas Veber hirmsasti, — mitte niivõrd petetud armastuse, kui võrd haavatud enesearmastuse pärast. Oli ta üldse kunagi armastanud? Aga ta tundis end avalikult teotatuna. kõikide ees naeruks tehtuna, ta muidu nii suure hoole, vaeva ja usinusega korjatud renomee oli nüüd lõpulikult hävitatud ja ühes sellega ka viimane säde ta isiklikust õnnest. Sest kas naine südamest armastab või ei, see pole Veberitele senni tähtis, kui see juba avalikult inimeste ees kisedab. Siis tuleb ka Veberite armuõnnetuse pääraskus, kui nende õnnetus kõigile liig varjamatult paljastatult, nii varjamatult, et sellest enam ei klatshita, vaid see iseennast demonstreerib.

See väline külg oli Veberile raskem, kui ükski sisemine elamus. Ta oli üks nendest kodanikkudest, kes sisemiselt puruks kistud

võib olla, aga kui tal väliselt kõik korras, siis kui polekski tal sisemust. Läheb aga ta elu väline koor puruks, siis on see talle põhjalikuks katastroofiks ja saab talle ka sisemuseks.

Veber tundis, et ta hiilgus, ta suur seisukoht väikelinnas otsas, mööda on, tähendab — ta oli ka ise otsas. Ta oli suure välise resp. sisemise hoobi saanud, ta oli purustatud. Ta langes alla, käis kui vari, jõi õõseti üksi kodus, nuttis ja sattus kõige mustemasse melankooliasse.

„Avaliku arvamise“ käes oli ta veel ainult tööriistaks. Ja kui talle teada anti „duellist elu ja surma pääle kahekümnenelja tunni jooksul,“ mida ta omas seisukorras liig tõsiselt võttis, oli ta saatus otsustatud: ta jõi kogu õhtu ja poos siis enda kõige lootusetuma meeoleolu paroksismis.

Nii traagiliselt lõppes traagikoomiline väikelinna romaan.

Kuid mitte ainult Veberile:

Kolm päeva pärast Veberi matust, ei jõudnud Moll enam kodus istuda, ta pidi Elga Veberit nägema, teda troostida katsuma, teda üle aidata katsuma meelegeitmisest.

Teda ootas uus hoop, mis talle kõigist eelmisist palju hirmsam. Veberite tüdruk teatas talle, et proua pääle mehe matust kodust jäljeta kadunud olla. Asjast olla juba politseile teatatud, kes Elgat otsinud olla, kuid asjata.

Moll tuli Veberite majast välja ja tundis, et ta äkki vanaks on jäänud. Ta läks pisarduva vihma all läbi väikelinna hämarduvate uulitsate ja tundis omal turjal koormat, mida temagi kanda ei tahtnud.

MOSKVA BÖRSED.

GEORG POPOFF'I järelle.

Umbes kuu aega tagasi sündis Venemaal midagi, mis õieti ajaloolise tähtsusega, kuid mida laias ilmas ometi mitte tähele ei pandud. Kuulus Moskva Must börse kolis „Iljinkalt“, lahtiselt tänavalt, kellelt ta oma nime saanud, katuse alla, klaasist kupliga kaubamajasse Nikolskaja tänaval.

Kui siamaale börsest räägiti, öeldi lihtsalt Iljinka. See Must börse tegutses kogu enamlaste valitsuse aja, ehk küll „tsheka“ rusikas teda pigistas. Pikkamisi hakkas ta vabamalt hingama, kolis nüüd uulitsalt ulu alla ja käivad jutud isegi fondibörse arvamisesest Sovjeti valitsuse poolt. Sellest ümberrändamisest räägitakse legendi. „Iljinkal“ oli riigipanga poolt agent, kes seal igapäev kulda müüs. Ehk need

kullatükid küll „Nikolai Verise“ näopilte kandisid, olid enamlastes selles suhtes suurejoonelised ja ostsid raha. See oli ju puhas kuld. Ühel päeval seletas see agent, et temal olevat „Iljinkal“ külm ja märg, ning rändas „Gostinõi Dvori“, kus oma poe avas. Ja temale järgnes kõik, sest ainult temal oli müüa kollased dukatid. Ja kuld tõmbab.

Niihästi „Iljinka“ kui ka uus börse Nikolskajal asuvad „Kitai-Gorodis“ — Moskva City's. Uulitsad on kõverad, käigud kitsad, ehitused vanas Bütsantsi stiilis, sealsamas aga kohe suured kaubamajad, arvurikkad kirikud kullatud kuplitega. Igalpool majade uste ja väravate küljes ripuvad ikoonad, mille ees põlesid kord õlilambikesed. Vene patriaalne kaupmees —

„imenitõi kupets“ — uskus et ikoonad tema ustel ja värvatel kaitsevad teda ja tema raha kurja eest. Ta vaenekene pettis ennast. Kuri tuli enamlaste näol, sulus kõik poed, avas sajad ja tuhanded rahakapid ja kustutas tuled ikoonade ees.

Nüüd seisavad need rahakapid ühes ehk teises riigiasutuses. „Kitai-Gorod“ on uuesti elama hakanud. „Imenitõi kupets“ on küll kadunud, kadunud ühes oma ärisiltidega, millele seisid tuntud Vene nimed ja aurahad. Ärisiltide asemel on uued, mida keegi ei mõista, — Sovjeti sündikaatide nimed, nagu: „Moskoshvei“, „Mahotrust“, „Moselprom“ jne. Ainult üksikud eraettevõtjad on mõned kauplused avanud. Enne kauples ta küll kaleviga ja nüüd pakub ta elektrilampe. Aeg on ju muutlik. Ka mõne ikooni ees põleb aralt jälle õlilambikene.

See on praeguse Musta börsi ümbrus. Ta ise asub ühes suures mitmekordses näitushoones pikkade klaasiga kaetud käikudega. Ühes käigus valitseb iseäralik tung. Häältepõmin ühineb kulla väljakutsuva kõlinala. Siin asub Must börs. Pea igalpool, kuhu vaatad, mängib keegi kuldrahadega. „Puhas kuld! Võltsimata kuld!“ Kill, kõll — peaaegu unustatud muusika. Sealsamas kõrval vehkleb keegi demonstratiivselt paberidollaritega. Kuuldavad üksikud karjatused: „Beru dollarõ! Daju kronõ! Beru soloto! Daju soloto!“

Seal on ka see mees riigipangast ja tema ees need ihaldatud kullatükid. Ta istub ühes klaaspoekeses ja tema kõrval preilikene, kes

Läinud aastast ilmub Berliinis Eesti ajakiri

„EUROOPA ELU“

mille püüdeks sellesarnaste väljamaa ajakirjade eeskujul — olla Eesti lugejatele sidemeks kodu- ja väljamaa vahel, tuues erikirju kodu- ja väljamaa tsentrumitest, andes ülevaateid Euroopa elu aladelt sõnas ja pildis ja pakkudes tõlkeid paremate Euroopa kirjanikkude teostest.

Sellega ei ole „Euroopa Elu“ ilmumine väljamaal juhuslik ja olev ainult Eesti trükioludest, nagu teistel väljamaal ilmuvatel Eesti ajakirjadel.

„Euroopa Elu“ nr. 2 — (Pariisi number) jõudis hiljuti Eestisse rikkaliku sisuga, suuremas kaustas, kui

ühelgi teisel Eesti ajakirjal.

Hind 45 Emk. Varem ilmunud:

„Euroopa Elu“ nr. 1. Hind 35 Emk.

Talitus: Tartu, Suurturg nr. 10.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid.

raamatusse midagi märgib. Riigipank müüb igapäev ainult teatud hulga kulda, et oma kurssi reguleerida. Sagedasti ostavad müüdava raha riigi enese agendid üles ja toovad selle panka tagasi.

Ühes nurgas müüakse kõiksugu uurisid, kuldketse, briljante, aga ka odavamalt kraami. Müüjad seisavad liikumatult kui kujud ja riputavad kõike, mis neil müüa, enese külge. Ühel on kaela ümber korallist kett, selle küljes aga hõbedased lusikad, noad ja kahvlid. Tema palitunõpidel on riputatud uurid, servjetirõngad, kübara külge on kinnitatud mõned hinnalised suled ehk Brüsseli pitsid; käes hoiab ta briljantidega sõrmuseid. Mis tal aga taskus on, seda ei tea vist vanakurigi. . .

Enamjagu börselastest on kasukatesse mähitud. Mõnel isegi suured reisikasukad — dohad — seljas. Et need kasukad nõõpideta on, siis peab käed alati kõhul risti hoidma. Kõik on segi: venelased, juudid, armeenlased, persialased, hiinlased jne. Kõik kauplevad sahkerdavad, võltsivad, päris hommikumaa turg. Ainult selle vahega, et siin on külm ning kõik selletõttu kasukates ja et see askeldamine ju valitsuse, kommunistilise vabariigi valitsuse, poolt keelatud on.

Et seda kõike täiendada, on börsesaali ühes otsas, kus kohvik asub, punaarmeeaste orkester mängima pandud. Sealt kõlab „Rigoletto.“ Orkestri kõrval on basseini, kus varem purskkaev on asunud. Nüüd on basseini tühhi ja rikkalik publikum, kes ajaviiteks siia on tulnud, sest paljudel venelastel pole midagi teha, jalutab ümber basseini ja kuulatab muusikat . . . ammuununenud viise. Nii sünnib Sovjeti börsespekulatsioon muusika saatel, mis keelatud kulla kõlast üle kajab. . .

Õiged börselased ei lase aga ennast muusikast segada. „Beru soloto! Daju kronõ“ kõlab vahetpidamata. Ka see et ülevalt galeriidelt ja põiksildadelt kõiksugu luurajad hangeldajate rahataskutesse piiluvad, ei kohuta viimaseid. Viie aasta jooksul on „tshekaga“ harjuda jõutud ja „ühine keel“ leitud.

Pea kõik ärid Mustal börsel tehakse usalduse peale. Selles suhtes on Iljinka üks ausamatest börsedest ilmes. Kes kord oma usaldust kurjasti tarvitanud on, seda boikoteeritakse armutult. See on kohe kõigil teada. Siin börsel vahetatakse päevas mitmed tuhanded naelsterlingid ilma kviitungita.

Huvitav on siin kursside teadaaamine. Kell üks lõunal on ta kindel. Teda ei teatata aga kusagilt ega kirjutata kusagile. Teda antakse edasi suust suhu. Tuule kiirusel lendab ta kogu Moskva läbi. Saladuslikel kombel, nagu üldse Vene praegune kaubandus sünnib.

Kui palju on raha ehk kaupa turul, kust ta tuleb? Keegi ei tea. Aga ta on seal ja liigub.

Kes on need Moskva börselased, kes liikuma panevad raha? Vanal Moskva börsel võis näha commis'd puhtas sinises särgis, ja kutsari mütsis, paksu kaupmeest säärega lakk saabastes ehk jälle eleganti börsemaaklerit tsilindris. Kuidas nad ka riides ei olnud, neil kõigil oli kirjalik luba börsele ilmumiseks ja neid tundis kogu Moskva. Nüüd on nad jäljeta kadunud. Nende asemel on teised: lahtilastud ametnikud, teenistuseta advokaadid, rahahimulised ämmaemandad, igavusttundjad tshekaametnikud, harilikud taskuvargad, „poomata“ burshuid, spekulandid, juhtumisotsijad — inimesed, kes rõõmsad on, kui neid keegi ei tunne. Paljud käivad siin ka ilma mingisuguse mõteta ja sihita!

Samal tänaval — Nikolskajal — asub ka ametlik kaubabörse. Tore, valge, kivist maja laia trepi ja kõrgete sammastega. Kuid ta on õudselts tühi. Siin reguleerib riik nende ainete hindasid, mida ta trustidele, see tähendab iseendale, müüb ehk jälle trustidelt, iseendalt, ostab. Niisugune kauplemine ei või arusaadavalt õitsev olla. Sellepärast siin see tühjus ja õudsus. Sellest hoolimata aga tõusevad hinnad

vilja, punvilla, raua jne. pealt kiirelt. See ei eruta aga enam kedagi. See on ikkagi rohkem Sovjeti raha langemine kui hindade tõusmine, ja selle esimesega ollakse harjunud. Kaubabörsele sissekäik ei ole kõigile lubatud. Siin tehakse vahet erainimeste ja riigiettevõtjate vahel. Üks Moskva börsenali jagab kaubabörsele miinejad kahte gruppi: „tshastnõje“ ja tshestnõje.“

Nagu esimestel sõjaastatelgi, ostetakse kõike, mis aga juhtub, ostetakse aga ka seda, mida kunagi olnud pole. Selles suhtes annab riigipank kõigile head eeskujuu. Siin näitus: kaupmees tahab suuremat partiid rauda müüa ja pöörab riigipanga poole. Seal seletab vastav ametnik, et pangal pole õigust eraisikute käest kaupa osta, ja lisab juure: „Seda võib teisiti teha. Teie müüge raud ühele trustile, kellelt meie ta omandame, see on lubatud. Sel kombel olete kauba ikkagi meile müünud, kuna meie seda teilt ometi ostnud ei ole.“

Luba ennemgi hoidis „Vene äri“ Euroopa ärimestest kõrvale, nüüd on see aga tugevam kui kunagi. Äriajamine Moskva Mustal börsel Rigoletto helide saatel annab küllalt selge pildi Venemaa niinimetatud kaubandusest ja keegi ei tea ütelda, kui kaua see veel nii võib kesta.

PIINAJA.

A. DE HOYOS Y VIRENTI NOVELL.

TÖLKIND A. K.

I.

Klaasselges õhus kuuldus äkiline valukarjatus; siis kõlas teine, kõvem, ja veel ahaštavam, ja veel... ja veel... Peenike piits värises närviliselt ja peksis end vilistades vastu madruse paljaid õlgu, uuesti ja ikka uuesti keerutas ta end, peksis ikka suurema ja suurema hooga.

Ohver oli suur, laia õlgadega, jämeda kaela ja tugevate musklitega poiss. Ta oli pääst kuni vööni alasti; põhjamaa õhtuhämäruses paistis ta ihu violettvärviline ja selle hirmsa külma käes lõi piits talle sinna sügavaid siniseid võid. Ta käed olid laevamašti külge seotud ja väike ilusalt vormitud pää vajus rinnale. Nägu oli surnukahvatu, tugevad, valged hambad kaevasid end huultesse, nagu vägisi valukarjatusti tagasi tõrjuda katsudes; ja selgetes, sinistes, lapselikkudes silmades oli võrratu ahastus.

Pikali patjadest, ning nahkadest tehtud asemel vaatles Vanda Orlova oma ohvri kan-

natusi. See oli väike, ainult närvidest koosseisev peen ja õrn naisterahvas. Tal olid roheka, helgiga hallid, kuid veidi nagu tuhmid silmad; juuks oli helevalvakas, nina, sirge, lõug energiline ja isemeelne, õhukeste ja kahvatute huultega, suu oli tige...

Chinchnahast rätik varjas peaaegu tervelt ta nägu, ning samasugusest nahast avar kasukas kattis üleni ta keha. Iga piitsahoobi juures, millele järgnes ohvri läbilõikav hulgu mine, välgatasid ta silmad, huuled naeratasid himuras sadismis ja peen, ahtakene käsi vajutas närviliselt armualuse Neero, suure Daani koera pääd.

Georgette Lebrun, tema ettelugeja, ootas, raamat süles, käsku, mil võiks edasi lügeda Lombardi „Agoonia“ — teost, täis suurepärrast metsikust, mis blaseeritud, miljonääri mõistust veel suutis erutada. Ka selle palgalise toores näos oli tigeuus, kuid see oli alatu ning jäme, sellega suuresti Orlova raffineeritud metsikusest erinedes.

Printsess Vanda Orlova oli venelane. Kui ta, selle asemel, et nüüdseaja proosalises elus, parem mõnel möödunud aastasajal oleks sündinud, ta oleks kahtlemata nende legendaarsete printsesside hulka kuulunud, kes oma suurepärase kuritöödega kogu maailma mõistsid kohutada. Võib olla, oleks ta — kuldtaaris, ning kalliskivid kahvatuis juustes, alasti rinnad kaetud pärlikeede, opaalide, topaaside ning smaragdidega — võib olla, oleks ta palunud Ristija Johannese pääd, et juua tema huultelt iharuse ja surma kihvti, ehk oleks kulla ja purpuriga ehitatud telgis, siidvaipade all, kabalistliku joonistusega näokates värisenud, kokku puutudes oma ohvrite sooja verega. Kuid, kahjuks, elas ta ajal, mil midagi iseäralikku ei juhtunud, ja ta pidi rahul olema kapriiside ja toorustega, mis miljonääri olukord talle lubas.

Juba lapseas oli ta suurimaks lõbuks olnud linde, koeri ja teisi koduloomi piinata; pärastpoole vaatas ta, erutusest värisedes, pealt, kui ta äkiline ja joodik isa oma orje iga tühise asja pärast hirmsasti piinas; ja naiseks saades oli ta nagu mõne kuradliku haiguse küüsis — tige ning himur ühtlasi. Kes teab, missuguste tumedate tegude pärast ta Venemaalt lahkuma oli sunnitud; ta asus oma jahtlaevale elama, mis nagu mingi fantasmagooriline äraeetud palee surma- ja verehullustuses mööda merd ujus, kiikudes imeliselt-sinistes troopika vetes, kesk hirmsalt-kohutavaid hulgumisi, mis kadusid öisesse põhjatusse.

Seda daami ümbritsesid mõned tooremad talupojad, kes harjumuse ja iseloomu poolest tema kaitsjateks ja timukateks nagu loodud olid. Muu osa meeskonnast oli Vene, Hispaania, Itaalia ja Hollandi madrused, vaesed, harimatud ja juhtumisi otsivad poisid, kes, võimetumad mingisugusele vastupanekule, kõikide draamade tuimadeks päältvaatajateks jäid. Kuigi mõni julgem nende seas veel leidis, kes uskus, et maa pääl ka kohut ja õigust olemas, et vana feodaalse despotismi langemisega ühiskond kõiki nõrkasid tugevate tujude eest kaitsma peab, siis makseti sellele hästi, ja siis jäeti tema, kui kardetav tunnistaja, esimesesse vastujuhtuvasse sadamasse maha.

Oli haruldaselt vaikne ja selge õhtu. Meri oli sinine ja läbipaistev; peaaegu valges taevas kustus päike, kahvatu ning kollane. Tema loojenevate kiirte peegeldusel paistsid kõrged jäämäed imeliselt kaugetena, sarnanedes nõnda teemantidele.

„Aphrodite“ ujus majesteetlikult Põhjamere vaikeses vetes. Laeva nina kohal tõusis merevahust hiilgav Ehatäht, mille vaikselt

ilul veepiiskade vihm lilledele sarnanes, mis valget jahtlaeva ümbritsesid; tore laev, moodsa tehnika viimane saavutus, näis valitsejate ning plutokraatide tarvis nagu loodud olevat: tema ninas oli Smirna vaipadest ja Hiina kangastest tehtud telk, mis jäise õhu eest diivani varjas, kus puhkas see väike, tige, verejanuline olevus — Vanda.

Piinamine kestis edasi. Tugev rühm joonistas siniseid viire õnnetu õlgadele; valust kokkutõmbunud musklid olid nagu sõlmed, mis suurte kühmadena pekstud naha alt paistsid. Karjumine kostis vahel kõvasti ja läbilõikavalt, vahel jälle nõrgalt, värisedes, kustudes, agooniliste hoigamistena. Lõpuks ometi purskas veri, mille suured, punased tilgad aeglaselt mööda selga alla veerema hakkasid. Ka ohvri jõud oli otsas; ta varises kokku ja jäi virilas olekus laevalaele lamama — käed kõrgel masti küljes, pää ettepoole, kinnisilmil ja avatud huultega.

Vanda naeratas poolunes.

II.

Äkki tõusis ta istukile. Tema esimene mõte oli, et meeskonnas mäss tema vastu lahti puhkenud: ja padja alt revolvrilt haartes, tahtis ta juba lasta. Kuid Georgette ja madruste ligiolek tegi talle kohe selgeks, et ta eksinud oli ja, poolunisenä küsis ta:

— Mis on juhtunud?

— Me vaome põhja!

Kiiresti kargas ta asemelt, ja, ilma et orjadest midagi välja oleks teinud, — kas see ei olnud Kleopatra, kes ütles, et orjad pole inimesed! — hakkas ta end ruttu riidesse panema. Ta polnud veel lõpetanud, kui üks madrustest tema juure ilmus. Oli vaja rutata, laev vajus kiiresti ja poole tunni pärast juba võis ta põhjas olla. Tõesti, aeg-ajalt kuuldusid tumedad mürtsud ja vaikuses oli laevaruumi tungiva vee kohutavat sulinat kuulda.

Avaras mantlis, suur nahkmüts pääs, tõusis Vanda laevalaele.

Õõ oli selge, klaasine. Taeva külmas sinas hiilgasid tähehogud ning säras valge ja ükskõikne kuu. Vaatepiiril olevad jäämäed, mis kuuvalgusest nagu ülevalatud näisid olevat, suurendasid kogu seda muinasjutulist ilu. — Laevalael aga valitses äärmine segadus: kapten andis vahetpidamata käske ja hirmunud madrused jooksid kui päätä ühest kohast teise. Saladuslikud, tugevad tõuked kõigutasid kogu laeva, hirmsad raksatused vaheldusid tarretamapaneva vaikusega. Käänati kruvisid; laev kõikus ühelt küljelt teisele. ilma et paigast liikunud oleks.

Vanda läks kapteni juure. Kõva, metallise häälega, milles kuuldus tagasihoitud viha, küsis ta:

— Kuidas see juhtus?

— Põrkasime vastu jääpanka.

Nagu inimene, kes takistustega ei rehkenda, kinnitas naine uuesti:

— See on võimata. Peame pääsema!

Kapten aga tõendas vaikselt:

— Võimata. Olen teinud kõik, mis mu võimuses, kuid kõik oli asjata.

— Peame pääsema! Me peame pääsema! — kordas Vanda nagu meeletu.

Pool kaastundlikult, pool pilkavalt naeratades, kehtis vana merimees õlgu. Segaselt, nagu meeletu selle jõu pärast, mis tugevam oli kui tema, ähkis Vanda:

— See on teie süü! Kõik see on vaid minu hävitamiseks välja mõeldud.

Uuesti naeratas kapten. Vihaselt ähvardas naine:

— Kui maale jõuame, karistan teid kõiki!

— Kahtlen, kas ükski meist sinna enam jõuab. — Mina vähemalt küll enam sinna ei pääse.

Nagu nende traagiliste sõnade tõenduseks, kustusid äkitselt laeva tuled.

— Vesi on juba masinaruumi tunginud — kinnitas kapten, endiselt vaikse häälega. — Kümne minuti pärast vajume. Kui end päästa tahate, peate silmapilk paati laskuma.

Võidetult lasi Vanda pää vajuda; ta läks nõõrredeli juure. Neli madrust, aerud käes, ootasidki juba. Orlova laskus Georgette'iga paati. Koer hüppas neile järele. Aerud vajusid vette ja paat hakkas eemale liikuma. Vesi oli vaikne, rahulik, ta hõbedasel pinnal ujusid vaid suured kristallised jäämäed, mida torm kunagi oli kokku kuhjanud. Ükskõikne rahu valitses üle kogu ilma; see oli kui surma rahu, täis traagilist valu ning ahastust. Ja tundus ses kuuvalges öös, nagu oleks mõni planeet hukknud, mingi kohutav avantüür oma lõpu leidnud.

Äkki tõusis kaugel silmapiiril hukkuva laeva fantasmagooriline siluett, tõusis, et tagasi vajuda — igaveseks ajaks. Meri hakkas lainetama, veed kohasid nagu ilmatusuured kosed ning paat kõikus just tumeda kuristiku äärel, mis natukese aja eest laeva alla oli neelanud. — Vanda, kes paadi põhjas oli, tundis äkilist tõuget, siis tugevat sulistamist ja ahastavat hüüdu; ja siis midagi enam. „Aphrodite“ oli kadunud, kuna paat rahulikult klaasisel merel ujus. Õnnetuse ajal olid aerud, söögimoon ja tüür kaduma läinud.

Tõuge oli kõik neli madrust maha paisa-

nud. Georgette Lebrun'i olid lained alla neelanud. Neero aga ujus paadi kõrval.

III.

Päev koitis. Kahvatus taevas tõusis kolmat korda päike, päike, mis oli oraanshvärvi-line, külm ning kiirteta, valmis iga silmapilk jälle kustuma. Merepinnal, mis kui peegel hiilgas, näis tüürita ning aerudeta paat, nagu mõni väike kentsakas mänguasi olevat, mis rahulikult paigal püsis. Meri oli hall, liikumatu, täis määratumaid jääpanke. Nende keskel võis näha hukknud laeva jäänuseid ja vaatepiiril paistis, stalaktiitidesse purunenud, Gooti katedraali sarnane suur ja kõrge jäämägi.

Paadi põhjas magasid, hilpudesse mässitud, kolm madrust; neljas aga, küünarnukid põlvedel, nagu kätesse peidetud, istus liikumatult ninas, ning vahtis tardunud pilguga kaugele... See oli seesama poiss, keda Vanda alles hiljuti karistada oli lasknud. Praegu oli tema noores, näljast kokkutõmbunud näos mingisugune kartuse- ja himu-ilme, kuna ta lapselistes, päraniavatud silmades, inimesesööja vaade oli, hääni vaade, kes korjuseid välja kraabib. Silmaterad, muidu nii selged ja hiilgavad, põlesid nüüd haiglase tulega ja avatud suu oli näljane ja vastik.

Vanda tukkus, nahkadesse mässitud ja siiski veel külmetades. Ta avas aeglaselt silmad ja kustuv pilk langes mehe peale, kes teda mingi hirmsa pilguga vaatles. Tas ärkas paha aimdus ja ta sulgus hirmunult uuesti silmad. Ta nägu oli kahvatu ja läbipaistev ja vana elevandiluu sarnase punaka helgiga, huuled olid kui kahvatud korallid, mis oma värvi juba kaotanud, ja kaks violettvärvilist rõngast ümbritses silmi, mis lohkuvajunud põsenukidel juba kustuma hakkasid.

Madruse vaates aga põles ikka veel kohutav tuli. Ta oli meeletu soolast merivett joonud ning nälja- ja janukannatustele tulid liisaks veel seksuaalsed himud, looma surmaeelne, uimastav kirg, mida ta isegi enam taltutada ei suuda. Laisa, raske, kuid elastilise liigutusega libises ta naise juure. Vanda tundis oma näol kirglike himu põletavat lõõska; ta karjatas ja hakkas end kaitsema. Kuid oli juba hilja.

Madrus langes tema kallale ja ohver kaitsetes end meeletu vihas, küünistas ja hammustas teda kui hull. Hommikuvaiikus võitles see barbaarne ja traagilik inimpaar nii metsikult, et lootsik kõikus, nagu oleks ta kesk lainetavat merd. Neero oli oma perenaise jalgade ees ja näitas urisedes hambaid. — Lõpuks aga,

tundes, et jõud juba lõppemas, kisendas Vanda:

— Neero, siia!

Ühe hüppega oli koer mehe kallal. Ja nüüd järgnes imelik, ebaloomulik asi: inimene ning koer sulasid üheks vormituks massiks, mis kramplikus kaisutuses nagu iseennast hävitada püüdis. Koera tugevad valged hambad tungisid inimese käevarde, kes, valukarjatus huultel, siiski ei taganenud, vaid kõigest jõust looma ära kägistada püüdis.

Vahepeal olid ka teised madrused ärganud ja vaatasid tuima, lolli pilguga seda metsikut taplust pealt, kuna naine sealsamas kõrval lamas — paalalasti ning jõuetu. Koer ja inimene kiskusid ikka veel üksteist ja paat kõikus nii tugevasti, et jääkülm vesi vahete-vahel üle parda pritsis. Viimaks ometi läks mehel korda nuga haarata ning, viimast jõudu kokku võttes, torkas ta selle looma kõhtu, kes korisesed sedamaid merde vajus. Ja siis — verine, märg ja hingeldav, nagu ta oli, kargas mees uuesti naisele kallale.

IV.

Lakku täis, paaegu mõistusetu olekus, kargasid, laulsid, hulgusid ja tantsisid joobnud madrused väikeses paadis. Nad olid kui kohutavad fantoomid, mida veel õige vanade raamatute illustatsioonides leida võib — katkistes närustes riietes, millede alt külmavõetud, lillad, kõhnad kehad välja paistsid. Nende näod olid surnukahvatud, kollakas-siniste plekkidega, tursunud ja nälginud; huuled olid kokkutõmbunud virilasse grimassi ning silmad vahtisid sarnase tardunud ilmega, nagu oleks nad klaasised olnud...

Mitte ühtki tuulepuhangut, mitte ainustki laeva, mitte üht lainetki polnud näha. Imelik vaikus — surma vaikus, valitses üle kogu ilma, üle sinise taeva, üle päiksegi, mis nagu alati kustumas, looja minemas oli. Viis päeva juba! Viis päeva külma, nälga, üksindust ja vaikust!..

Vanda kükitas kusagil nurgas ja tundis, et surema hakkab. Ta mantlid, nahad, vaibad olid kõik kadunud. Külma, nälga ja janu olid ta üle võimust saanud. Ta oli kõik oma mõju kaotanud ja kõlbas nüüd vaid toorete madruste hilmude ning käperduste rahuldamise objektiks.

— Nagu hullumeelsete kari karjusid ja kargasid nad läbisegi ja nende karedad hääled kõlasid kohutavalt kõledas, külmas õhus. John, kõige noorem, kukkus maha ja väänles maas kui uss; naeruhood vaheldusid tal tumeda urisemisega ja kõiksugu arusaamatuid sõnu kogeldes puhkes ta äkitselt nutma, sellejuures kõhtu kahe käega kinni hoides.

Kõige noorem, itaallane Nino, kuivetanud kui skelett, lausus:

— See on mere seadus!

Ja kõik kordasid nõusolles:

— See on mere seadus!

Ja äkki ütles kellegi tume hääl:

— Naine kõige pealt!

— Ta on kõige valgem —

— Ta on kõige õrnem.

— Ta on kõige maitsevam.

— Ja ta on niisama süüdlane!

Ja need hääled kõlasid kohutavalt, nagu kohtunikkuude surmaotsus läbi üldise vaikuse.

Ja nad läksid naise juure. Hirmust keeletu nägi Vanda neid tulevat. Hele karjatus tungis tal rinnust ning meelemärkuseta langes ta maha. Väikus nuga ja valged hambad tungisid kannatamatult ta käsivarde...

EELILMA TANK.

„Ameerika loodus teadlises muuseumis“ New-York'is seisab määratu suur luukere, mis üleni kaetud tugevate soomustega ja jämedate okastega; see on see n.n. paläoskinkus ehk eelajalooline tank.

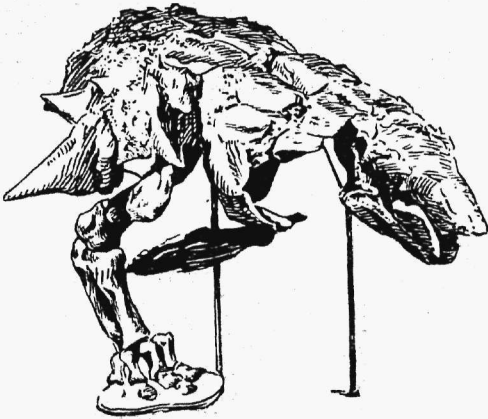
Ümber 66 a. tagasi kirjeldas keegi prof. Leidy Philadelphias imeliselt vormitud hammast, mida geoloog Hayden Kesk-Montaanas, Ühisriikide edelapoolses osas oli leidnud. See hammas sarnanes veel elusolevale skink'i liigi hambale nii väga, et geoloog looma, kelle oma

ta selle hamba arvas olevat, paläoskinkus'eks ristis, nimetus mis umbes mõistet „vana välja-surnud skink“ pidi tähendama. Skinkid elavad praegu jaolt lõunapoolsetes vahemereäärsetes maakondades, jaolt Punase mere ümbruses, Araabias jne. Seda suguseltsi võib aga ka veel Persias ja Senegambias leida, kuna Alshiiiris ning Tripolis'es teda isegi väga sagedasti leidub. Skink on väga imelik loom ja pärismaalased püüavad teda suurel hulgal ning valmistavad temast arstirohtu, mis kõiksuguste

vigastuste ja haiguste puhul kohe aitavat. Isegi süüa võivad seda looma! Skinkid armastavad väga — kõrbeliivas lamada ning päiksepaistel end soojendada. Juhtub aga mõni vaenlane tulema, kaovad nad silmapilkselt liiva sisse.

Tõepoolest pole aga sel skinkil midagi ühist oma arvatava esivanema dinosaurusega, kes aastatuhandete eest Montaanas elutses.

A. 1915 sai Ameerika muuseum Albertast suurepärase kogu dinosauruse luukeresid kingituseks. Neid vaadeldes selgus, et ühel neist luukeredest samasugused hambad olid kui ülalpool toodud prof. Levy'di kirjeldatud paläoskinkusel. Tõuke seks ülesleiduseks andis Levy Sternberg, kes Albertas oma isaga dinosauruseid välja kaevates luukere leidis, mis vist mõne soomustatud dinosauruse oma võis olla, sest et soomused veel hästi alles olid hoidunud. Aastamiljonid ja kõva rõhumine olid selle põlismetsa elaniku jäänused küll lõmoks litsunud, kuid siiski võis luukere veel võrdlemisi hästi kokku panna, mispärast muuseum haruldase leiu ka kohe omandas. Kahesaja kahekümnekolme päeva jooksul seati luukere suure vaeva ja piinliku hoolega kokku; üksikuid osi leotati shellakis, mis kontide murenemist takistama pidi, ja lõpuks võis näha looma, kellel ainult pea ning üks tagumine jalg alles olid jäänud. (Joonist. 1.)

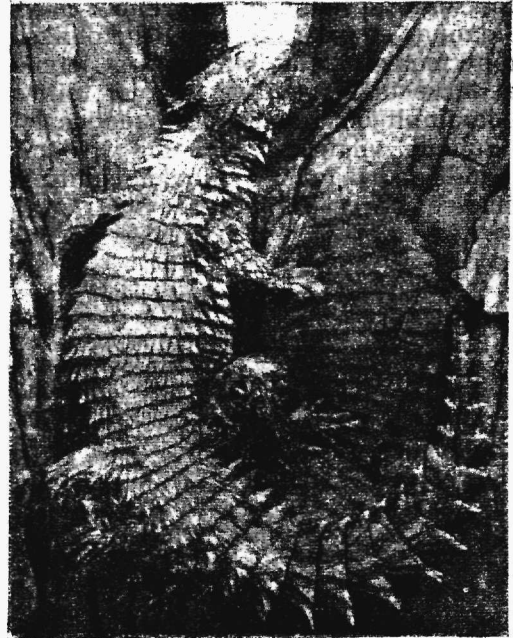
Joonist. 1. Paläoskinkuse luukere jäänused.

Kuidas nägi see hiiglane aga tõepoolest välja? Et selle küsimuse peale vastata, peame kõigepealt ikka jälle elusolevaid loomi võrdlemiseks ette tooma. Paläoskinkusel on niihästi kehaehituse kui ka soomustuse poolest sarnadust kolmeliiki sisalikkudega; need on: sarviline sisalik (*Phrynosoma cornutum* Harrl), kes Ameerika läänepoolsetes osariikides kui ka

Meksikos elutseb; siis sarviline kilpkonn (ka *Zonuridae*) kes Aafrikast pärit (v. pilt 2) ja lõpuks Austraalia (*Meloch horridus* Gray).

Võrreldes neid väikseid sisalikke hiigla paläoskinkusega, paistavad esimesed ta kõrval küll härjapõlvlastena, kuid mis puutub soomustusse ja enesekaitse abinõudesse, siis on neil kõigil selles suhtes palju ühist.

Paläoskinkusel on lai, lühike keha, mis imelikult ebamäärastel jämedatel jalgadel toetub. Taga lohiseb pikk, paks ja raske saba. Kolmenurgeline pea on rea tihedate soomustega, mis nagu katuskiivid asendatud, kaetud, selg samuti, kuna külgedel määratusuured okkad hirmuäratavalt ripuvad. Sabalülide ümber muutuvad seljasoomused rõngasteks, mis saba tipus jälle paksuks ja tugevaks lähevad. Nii siis on paläoskinkus teataval määral segudik kilpkonnast, sisalikust ja *Moloch horridus*'est, sest et ka neil pea samasugused omadused ja kehakuju kui temalgi. Ainult ühes asjas eraldub ta roomajatest: nimelt on kõigil sisalikkudel, krokodillidel, kilpkonnadel j. n. e. väikesed, nõrgad jalad, millede abil nad puhkamata vaid väikest maad suudavad ära käia.

Joonist. 2. Lõuna-Aafrikas elutsev sisalik, kellel veel palju sarnasust oma hiiglasuurte esivanematega.

Hoopis teistsugused on paläoskinkuse jalad, on dinosauruse kohta liig lühikesed ja massiv-

sed. Suured, jämedad puupakusarnased ja lihi-keste varvastega. Sarnaste ebaharilikult tugevate liikmetega võis paläoskinkus niisuguseid pikki reisisid ette võtta, milleni vast mõni tänapäeva roomaja kuidagi viisi enam ei kütüni.

Tähelepanemisväärt on veel asjaolu, et paläoskinkuse silmad, ninasõõrmed ja lõualuud tugevate soomusplaatidega varustatud olid—vist midugi ainult kaitseks kõiksugu kallaletungimiste vastu. Sarnaseid mõjuvaid kaitseabinõusid oli talle tõepoolest vaja, sest et ta, nagu kilpkonn, oma pead mitte keha tagasi tõmmata ei saanud. Isegi ta jalad on vägevate, 30 sm. pikkuste okastega kaetud, millede ehitusviis sarnane oli, et nad tarbekorral liikmekohti ära varjata võisid. Niisuguse kehaehitusega loom oli oma kaasagiste dinosauruste vastu tõesti sama hästi kaitstud, kui meie aja moodne tankinimeste vastu. Oletada võib veel, et ainult looma kõhualune suurt kaitset ei vajanud, sest et ta üldine kehaehitus talle seljal püherdamist ei võimaldanud. Elaks see hiiglane veel praegusel ajal, tal ei tarvitseks tõesti mitte meie aja kõige tugevamate röövloomade eest hirmu tunda.

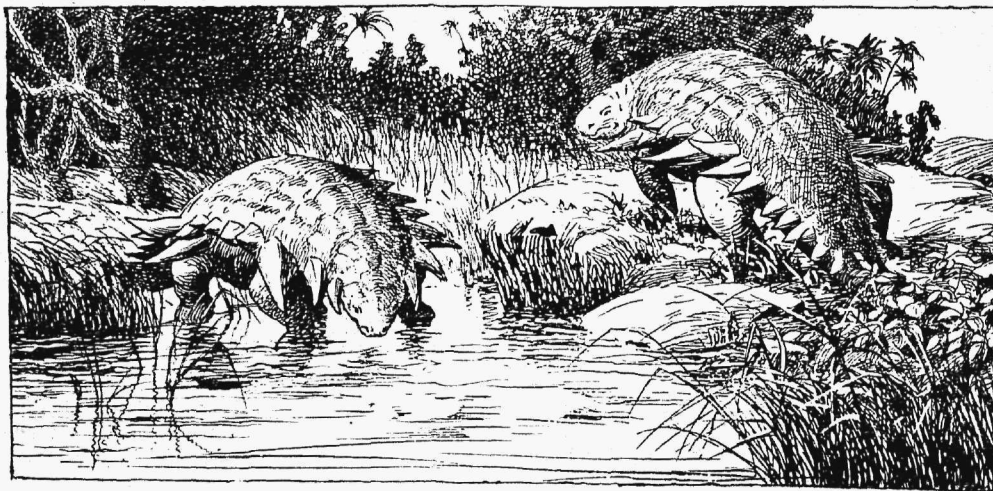
Võib tekkida küsimus: miks on see eelajalooline tank hävinenud? Selle üle on õpetlased kõiksugu arvamisi avaldanud. Uurimised on näidanud, et paläoskinkuse asukohaks mõni jõerikas maakoht pidi olema, (v. joonis. 3.) sest et terve ta kehaehitus tugevat toitu nõudis mida ainult jõeäärsetes piirkondades leiduda võis. Palmid, viigipuud ja muud troopikataimed, millede jäänusi väljakaevamisel paläoskinkuse juurest leiti, tõendavad, et tal sar-

nast toidust küll ja küll saadaval olnud. Ja et ta taimetoitlane oli, tõendavad tema tugevad igemed, mis mõnede väikeste hammaste kõrval pea-närimisabinõudeks olid. Nüüd oletati ühelt poolt, et ajajärgule, mil sarnased suured elukad elanud, mõni võib olla külmem periood järgnenud, mis paläoskinkusele enam nii häid toitmisvõimalusi ei pakkunud; teiselt poolt aga väidetakse, et ta ka külma võis kannatada, sest et ta külma verrega oli. Kuid kõik need arvamised pole muud kui paljad arvamised, mis nii sama umbmäärased, kui ühe teise õpetlase oletus. Nimelt tõendab üks neist, et võib olla hävitasid opposiumi sarnased väikesed loomakesed paläoskinkuse mune, ja niivõrd rängasti, et see liik loomi ikka enam ja enam vähenema hakkas. Kuid ka siin tekib küsimus: kas paläoskinkus üldse muneski? Sest on ju ka roomajaid, kes üldse mitte ei mune!

Võiks ju oletada, et sellele loomale järgnesid veel suuremad ja tugevamad loomad, nagu näit. türrannosaurused, kes teda hävitada võisid.

Prof. Fairfield arvab veel, et ka mõnesugused taudid paläoskinkust hävitada võisid, sest et on ju olnud juhuseid, kus katku läbi terve sugukond loomi välja suri. Need kõik on ainult oletused, sest et ajajärku, mil paläoskinkus elas, mitte kuigi hästi veel ei tunta.

Siiski kui vaatleme pilti, mis ta jäänuseid kujutab, näeme, et ta hirmuäratavalt suur loom on olnud. Kõigi oma okastega ja kilbitaoliste soomustega sarnaneb ta tõesti mõnele muinasjutulisele olevusele ja peab omama palju fantaasiat, et umbkaudugi endale seda ümbrust ette kujutada, mille keskel see koletis

Joon. 3. Paläoskinkuse kuju.

elutses. Peab ütlema, et paläoskinkused ja türannosaurused on kõige suuremad ja vägevamad loomad olnud, kes üldse kunagi maa-keral elanud, ja et nad siiski hävineda võisid, tu-

leb neid ümbritseva looduse muutuste arvele panna. Nemand pidid hävinema, et ruumi anda imetajatele, kes neid sest saadik halastamatalt välja tõrjuma hakkasid.

ARARAT.

ARNOLD ULITZI ROMAAN.

Tõlkinud M. T.

„Venelastel ja üldse kõigil inimestel oli enne liig palju tegemist. Kui nad leiba ehk kartulid süüa tahtsid, pidid nad enne surmahirmus sõda pidama. Siis ei tulnud muidugi kellegil meele jutte vesta. See tegigi meid nii kurjadeks. Ma arvan, Daniel, kui inimene kord kõnelemisest võõrdub, siis muutub ta jälle metsloomaks ja hakkab kõiki teisi sööma. Kõnelemine teeb heaks! Muutusime kõvaks, nagu oleksime kive söönud, sest tusk ja vaikimine olid ju kõvad kui kivi. Ilus on, et me teineteisele palju jutustame! Alati tahaksin jutustada ehk kuulata.“

„Minu mets oli kole, enne kui tulite,“ ütles Daniel ka õnnelikuna: „Sagedasti kisedasin paigus, kus kaja peitub. Ja kui kaja vastas, teadsin ometi nii hästi, et see kaja oli kõlatont. Kuid kuulatasin siiski ja ootasin, nagu oleks inimsuu hüüdnud. Nadja, milline hea asi on suu. Eks ole?“

Nadja noogutas pead.

„Ma arvan“, sõnas Daniel: „põrgus ei olegi tuli, nagu papid ütlesid, vaid alaline üksindaus.“

„Tahaksin magada“, ütles Nadja ja hääles kuuldusid juba unetiivad.

„Hea. Valvan sind.“

Nadja ei liigutanud, ainult laud suletud silme ees tuksatasid, ainult nendega ütles ta jah.

„Milline imelikult helde sügis“, sõnas ta tasa.

Siis uinus ta. Käe pani ta sülle, õrnalt ning ettevaatlikult nagu midagi abrast ja kallist varjates. Daniel vaatles tema sootuks rahulikku nägu ja märkas, et see alles noor oli.

Kui ümberkaudu lagendiku vaikus puhkas ja tema kõrval naise une sügav vaikus nagu ilus järv, siis hakkasid Danieli käed mängima nagu soojal kaldal puhkaja käed. Talle tuli Manasse meele: Daniel nägi teda äkki nii selgesti ja kuulis tema häält nii elavana, et ta ümber pööras, nagu oleks keegi tulnud, ning mõtles:

„Võib olla, mõni talupoeg Bagutat, kes punaväest põgenes, äkki saha järel igatsust tundes; ta ei tea midagi tulekahjust külas, pilgutab metsa ääres silmi: kus on küla?“

Daniel vaatas ise pilutades üle küla rusude.

„Jah, kus sa siis oled, vana kaevukook?“ küsis ta: „Ja maja, kust öösel esimest korda tuld varastasin ja kana kaasa võtsin, kus sa siis oled? Baguta, kus sa siis oled?“

Ta silus parema käega tuha-lasu siledaks ja kitkus rohukõrred välja, mis ju tuhandeid tärkasid. Näpuga kirjutas ta tuhakorrale „Manasse“ ja siis „Nadjeshda“. Siis kustutas ta mõlemad nimed, näis kuulavat, mängis hulk aega peene tuhaga ja luuletas jutu kojutulnud talupojast. Uuesti kirjutas ta tuhale, suurte tähtedega kirjutas ta jutu nimetusi: „Vassili kojutulek“, ja kui Nadja ärgates kinnisilmil teda rõõmus-küsisvalt hüüdis, ütles ta:

„Tasa, tasa, jää veel lamama, luuletasin jutu. Tarvitsed vaid pead käänata, siis võid pealkirja lugeda.“

Nadja pööras pead ja luges ahnelt:

„Nüüd luuletasid?“

„Jah. Kuula!“

Ning Daniel algas:

„Olite halvad endi talupoegadele sõja ajal, te venelased. Igakord, kui teie vägesid löime, nii et nad pidid taganema, kihutasite mehed ja naised karjana endi ees ja põletasite külad maha, et me sooja peavarju ei leiaks. Nii pidid ühel ööl ka Vassiljevitchi elanikud kodudest lahkuma. Endi küla ja kubermangu-linna nimed võtsid nad palvena kaasa, et kord kodu-teed leida, kui rahu tuleks: Jumal ja keiser ainult teadsid, millal.“

Ja siis tuligi viimaks rahu, halb rahu, sest sakslased olid tol ajal veel ülbe rahvas. Vassiljevitchi talupojad elasid mööda kogu Venemaad laialipillatutena. Venemaa teedel istusid nad, neid lappides, või töötasid raudtee tammide kallal, mis kaugetesse linnadesse viis, milledest nemad rumalad midagi ei teadnud. Segased olid nad maailma suurusest, inimeste hulgast ja mitmesugustest keeltest.

Kuid endi küla nime teadsid nad ikka, see oli sama hea kui kuldrublad. Ja kubermangu-linna nime, — see oli kui teemant. Talismanidena, pühadustena kandsid nad neid nimesid võõrsil kaasas.

Ja nüüd rändasid nad koju, abitult ja teed tundmata nagu loomad, keda pööraselt kihutavast raudtee-vagunist välja paisatud, nii et lääs ning ida, põhi ja lõuna ühteviisi võõrad, lilledest hoolimata siiski kohutavad. Nagu siin, Nadja, kui ei teaks, et metsas maja ning suitsev tõrva-ahi! Nii kohutav on suur Venemaa!

Vähesed teadsid, kust nõu küsida. Rattajälgi kaudu rändasid nad, kuni linnadesse jõudsid. Raekodade ees seisis nad kerjustena ja lausused alandlikult õige salajase uhkusega endi pühasid nimesid. Paljud otsisid kogu talve, kevade ja suve; ning mõned ei leidnud sügisekski. Mitmed jäidki laisalt või meelt heites sinna, kus olid; kui nad pühapäiviti viina jõid, laulsid ja nutsid nad veidi. Paljud olid juba surnud.

Vassiilit aga, kellest sulle jutustan, näis Jumal ise juhtivat, sest kui ta kord sügavalt kummardades, müts näpus, paluvalt kuld- ja teemant-nime nimetas, naeris haritud mees, kellega ta rääkis, näitas uulitsat, maju, kiriku kuldkuplit ja küsis:

„Kas sa siis ise ei märka, et siin oled?“

Siis ostis Vassiili viina, maiustusi ja pühapildikesi ning märkas, et raha oli. Nadja, olen jutu veidi ilustanud, sest säärašt rahu pole ju tõepoolest ühelegi rahvale osaks saanud.

Kui Vassiili viimase linnakese väravast välja astus, nägi ta määratud metsa. Ainult läbi selle metsa minna, siis võis ta kinnisilmilgi kodu leida, arvas ta.

Kui ta läbi metsa oli vankunud ja mitu korda kukkunud, sest ta oli üliväsinud ega tahtnud enam puhata, siis avanes tema ees määratu lagendik, mida kaugel teispoole jälle mustav mets piiras. Kabelit aga, mis paistma oleks pidanud, ei nänud ta. Seepärast valdas teda suur hirm, et vast ometi oli eksinud; ettevaatlikult nagu metsloom astus ta metsast. Ta ei usaldanud iseenda silmi, mis sõjas olid tõntsiks jäänud. Ainult veidike neid silmi aidata, arvas ta, ainult tuhat sammu veel edasi minna, siis ei paistaks mitte üksi kabel, vaid ka suur pirnipu, kaevuvinn ja kogu küla keset aedu.

Kui ta nii mõtles, seisis päike otse ta pea kohal; ent päike vajus metsa taha ja koduküla polnud ta ikka veel leidnud. Hullumeelsena tiirles ta iseenda ümber, ta hoidis käe kaitseks silmade kohal, kuid ikka ei paistnud muud kui mets mõlemal pool. Küll lebasid kivid kohal, kus küla pidi seisma; aga neid polnud rõhkem kui põldudelgi! Ta leidis ka põllud, aga nendel kollendasid kõrretüükad, kuna tema oli kartulid külvanud.

Ta otsis sügavat kaevu; seda ei olnud.

Otsis põlist pirnipuud, kuid ei leidnud kändugi.

Otsis haude, mis kord olid kabeli ümber olnud, ja leidis lageda välja täis ohakaid.

Ta seisis enda maja kohal ja kummardas sügavale, nagu oleks ta pime, nagu seisaks ta õlgkatusel, kuid ei suudaks seda märgata, sest katus oli maa alla vajunud. Ja ta kobas ja urgitses ja kraapis nagu loom. Kuid leidis ainult mulda.

Midagi polnud alles kõigest, mis oli olnud; aga asju, mida sel kohal varem polnud olnud, leidis ta palju.

Sillutatud tee käis risti üle lagendiku, seda polnud ta iial näinud! Kes võis tee ehitanud olla? Kes siis purustab majad, et teid ehitada? Ja ta leidis kulunud astmied, neid ei olnud seal varem. Ja uue surnuaia uue kabeliga.

Siis sulges Vassiili silmad ja kõndis enda südame juhatusel, mis iial ei võinud pimestuda. Ta kõndis ja sõnas kõndides:

„Siin õemes Peetri maja!“

Ent käsi kobas tühjas õhus.

„Siin visnapuu-aed!“

Tühi õhk.

„Siin seitse mesipuud!“

Midagi.

„Siin vana roosipöösas papi maja ees!“

Okastraat, mis vana käe veriseks küünistas.

Ah, Vassiili oli külas, — kindlasti, sest mõnes kohas seisis suitsunud kivid nelinurkadena — hoonelalustena —, kuid tema küla ei võinud see olla, muidu oleks ta ju iseenda maja aseme kindlasti leidnud. Päevad otsa rändas ta metsade vahel ja otsis mööda laia lagendikku. Ta leidis veel mitu paika, mis sarnased tollele, kus kord Vassiljevitshi oli seisnud: metsikud, lagedad, täis ohakaid ja okastraati. Viimaks komberdas ta läbi metsa linna tagasi ja küsis uuesti:

„Metsa taga on lagendik ja lagendiku taga jälle mets, aga mõlemi metsa vahel ei ole küla! Muidugi on see hävitatud, lollepa! Oli ju sõda!“

Sellest sai ta aru, kuid oma maja paika ei suutnud ta leida. Neli korda veel käis ta linnas ja läks neli korda läbi metsa tagasi ja kui ta ka siis ei leidnud, kaotas ta mõistuse ning sai linna-inimeste naeruks.

„Ei“, ütles Nadja ägedalt: „nii lugu ei lõpe. Vassiili oli suur narr, kuid oli ka teisi targemaid, ja targad on sõjas kõik kurjadeks muutunud.“

„Neljat korda tagasi tulles — nii läheb jutt edasi — ei olnud Vassiili enam üksi. Kaks talumeest tema külast olid kodutee leidnud ja tulid ühes temaga. Ta pani nad maapinnale seisma, mis õiguse ja seaduse järele tema oma

ENDLA JÄRVE ÜMB- RUSKOND.

E. Rahva Muuseumi kogudest.

Vittofi ülesvõtted.

Endla järv asub Laiuse kihelkonna loode nurgas. Tuttav Eesti muinaslugudes, pole ta mitte nii tuntud praeguse aja inimestele sest laialdased rabad takistavad juure pääsu. Järve arenemiskäik, huvitav raba, sügavad kraavid Endla ja Sinijärve vahel, mis kaevatud turbarabasse, luuleline Uusjõgi Sinijärve ja Paala jõe vahel, ajuti kahtepidi voolav Nava jõgi, pakuvad huvi ja tasuvad vaeva, mis nõuab Endla järvele käik (Pikemalt raamatus „Kodumaal rännates“).

Üleval:

Endla järv, ujuvate saartega
idakaldal.

Keskel:

Endla järve kirde nurk.

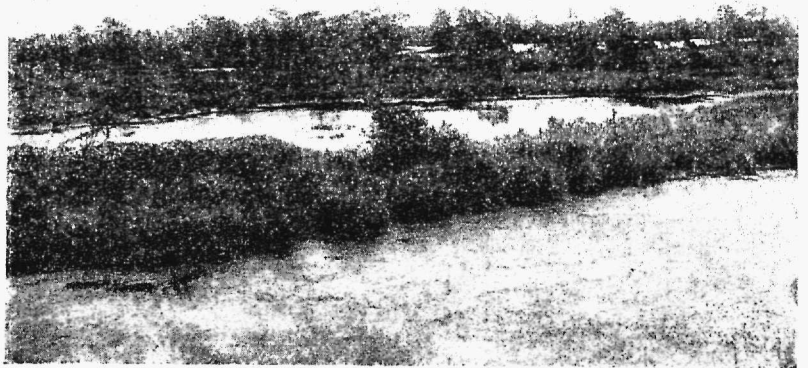
All:

Kaasikjärv Endla rabas.

Nava jõgi Endla järve läheduses.

Laukad Endla rabas.

pidi olema, ja pikal otsimisajal kogutud kibedusega pilkas ta iseennast, näitas paremale ja vasemale ning ütles:

„Ons see siin sinu ja too seal sinu oma? Ons seal sinu visnapuu? Ja seal sinu leivahali? Ja siin sinu aed?“

Iga küsimuse juures näitas ta näpuga; ent kuhu ta ka näitas, igalpool oli vaid tihnik ja rihu. Ning lõpuks unustas ta pilke, järele jäi ainult vali hädaldamine:

„See pole ju meie küla!“

Mõlemad teised pilgutasiid hangeldajate kombel silmi; nagu taud oli säärane silmapilgutamine sõja kannul üle maa käinud. Nad hirvitasid, nähes, et vanamees nõdrameelne.

Nemad teadsid, mis on sõda, ega otsinud leivahaju ning visnapuid, kus aastad otsa olid sakslased seisnud.

Rahulikult mõõtsid nad kaks nelinurka ja tõendasid, seal olevat nende maad. Maatükki aga, mis kord Vassili oma oli olnud, ei jätnud nad vahele, vaid tõmbasid piirjoone otse selle keskelt läbi, nii et temale mullateragi ei jäänud. Siis hakkasid nad aeda ehitama, teibaid leidis okastraadist tõketes veel küll.

Nii said mõlemad rikkamaks ja Vassili muutus vaeseks, aga tema ei saanud nendest ikka veel aru ja pidas nende teguviisi narruks.

„Siin te küll ei või elanud olla, vennad,“

sõnas ta naeratades: „mina peaksin ju teie vahel elama; minu jaoks aga ei ole siin ju ruumi.“

Nemad ei vastanud, nii palju oli neil tege- mist. Juba korjasid nad kive ja ehitasid vun- damente ning Vassiili aitas neid veel ehk vaa- tas juures.

Kui aga seinad jalakõrguseks olid kasva- nud, mõistis ta äkki kõik ja kisendas valjusti ning hõiskavalt:

„Tõesti, siin seisis minugi maja!“

Sest nad olid kaevu koha leidnud; sealt oli maapind pehme ja kõigest paar küünart sügav ja mullakihi all oli rasketest palkidest lagi ning selle all haudus jahe ja mustav kae- vuvesi.

Ja kokkulangenud kaevikust leidsid nad vana pühapildi endisest kirikust ning Vassiili paigutas selle püsti kahe ränga kivi vahele.

Ta kraapis nagu koer ja leidis oma maja kohalt kive; ja kus kord ahi oli seisnud, sealt oli muld must, nii et ta näpud tahmaseks said.

„Siin on tõesti minu maja olnud, kallid!“

Teised küsisid hirmutavalt silmil, alt üles vahtides:

„Kust sa seda tead? Haistad ehk?“

Vassiili kohkus. Ta hingas sügavalt ja kisendas: „Jah! jah! Haistan! Nii lõhnas mu põld! Nii lõhnasid mu puud! Nii lõhnas mu maja!“

Ta nuttis ja naeris, nii kindel oli ta omas asjas.

„See oleks siis sinu oma?“ küsis vasem naaber ja näitas varastatud maad.

„Ja see oleks siin sinu?“ küsis ka teine ja näitas hooletult maha.

„Jah,“ noogutas Vassiili õndsana pead.

Siis ei jäänud teistel muud üle, kui teda tappa.“

Daniel oli käed tõstnud, et roima takis- tada; ta laskis need jälle vajuda ja ütles kur- valt:

„Tõsi, sinu lõpp on õigem ja põrutavam. Sada korda võis nii juhtuda ja poleks Baguta talupojad kõik surnud, siis võiks siin täna- päev seesama juhtuda.“

Ta nuusutas sooja keskpäiset õhku, ja Nadja tegi sedasama ning jõi erutusega magu- sat lõhna, mis hävitatud küla kohal haudus. See tundus ikka alles Vene taluaedade hõn- guna.

„Kui Aleksandriga Saksamaal olin, siis nägin ka teie külasid. Säärasel päeval, nagu tänane, sõitsime läbi teie maakondade ja tema näitas vaguniaknast välja ning ütles: „Vaata, Nadja, niisugustes peentes valgetes kivimaja- des elavad Saksa talumatsid; need majad on

tüsedamalt ehitatud, kui meie hooletusse jäe- tud mõisad. Siin on kivikultuur!“

Ta naeratas väga armastusvääriliselt, sest Saksa kaasreisijad vaatasid nõutult võõrast keelt rääkivat suud. Naeratades rääkis ta kohu- tavaid sõnu:

„Ütle, väike, missugune kultuur on kergem puruks teha? Kivi-kultuur või puu-kultuur?“

„Meie oma“, vastasin ma: „puu-kultuur“.

„Jah“, naeris ta: „selle põletame lihtsalt maha. Kui siis vihma tuleb, tekib muda. See on esiti veel veidi must, siis aga kasvab rohi peale. Rohi kasvab kultuuri peale ja maame- hed ütlevad: „Hüva, siin pole muud kui rohtu; elagem siis rohust nagu elajad! . . . Kodus on mu töö kerge“, hüüdis Aleksander pilkavalt:

„seal võib kultuuri nii hävitada, et sellest mä- lestustki järele ei jää. Aga siin, siin võime põletada nii palju kui tahame, kivid jäävad ikkagi alale ja nood kõvapead ütlevad: „Näe, kivid!“ Ja mis nad teevad? Ehitavad uuesti!“

Aleksander oli väga vihane. Ta vihkas sakslasi pööraselt; ma ei tea, mis nad olid temale kurja teinud.

„Ja, nad ehitavad uued müürid ja katuse ning ütlevad: „Taevale tänu, jälle katus pea kohal! Võib jälle magada peale tööd. Hea on puhata, kui vili korralikult kasvab!“

Puhkamise peale mõtlemise pean nendest välja peksma! Puhkamist ei tohi Euroopas enam olla! Euroopa peab olema nagu tuld purskav mägi! Isegi kui ta vahetevahel rahu- lik on, peavad kõik ometi uneski tundma, et saatan temas valitseb ning ainult lõuna-uina- kut peab. Nad peavad meelt heitma, peavad märkama, et mõtet pole maja ehitada. Koo- bastes peavad nad elama. Ja tuldpurskav mägi peab sagedasti vabisema. Kõige parem aga, kui ta tuld sülgab, tuld sülgab!“

Ta sülgas ja tema nägu oli kole. Miks ta teid nii vihkas, seda ma ei tea.“

„Sest et raiskunud olime nagu raibe“, vas- tas Daniel.

„Mäletan veel hästi“, jutustas Nadja: Meie vastas istus Saksa preili. Ta oli korralik ja vii- sakas ja liig tagasihoidlik minu Vene maitsele. Ta oli liig sirge ja kõigi teiste sarnane, kuid aimasin, et temale Aleksandri suu meeldis. Nii jõuetuna vahtis preilikene temale otsa, nii koe- rana alandlik oli ta; koerana alandlik — nagu mina. Ah, meie, naiste poliitika on alati kade- dusega segatud. Minu välispoliitika suuna otsustas too preilike: äkki vihkasid Saksamaad. Valged Saksa majad, siledad maanteed, lubja- tud õunapuud, rohelised aknaluugid, kuldsed kuked kirikutornidel, mustvalged lasipuud, kõik, mis Saksamaal korralikku oli: kõik, kõik

puruks; tore sõna — puruks! puruks! Ja sää-
rased preilid kitsates, tõsistes, sinistes, inetu-
tes ülikondades, säärased naisolevused ka
puruks: hävitada, nagu ise olin hävinenud, —
seda ihkasin, Daniel. Mu süda põles.“

„Aleksander, raske on kivi-kultuurist jagu
saada“, kisendasin ja naersin preilile näkku:
„Aga kui see kord hävitatud on, siis ei leia ru-
malad sakslased iial enam endi kodusid. Kui
meil katust ei ole, siis pole meil ka ajusid enam
peas.“

Näitasin teie maastikku ja ütlesin:

„Saksamaal tasub hävitamine vaeva!“

Väsinult lõpetas Nadja:

„Vahepeal on see ju tehtud“.

Daniel vaikis. Nadja arvas, et ta temale
haiget oli teinud ja lähenes, kuid ei julenud
kõneleda. Daniel tõusis üles ja võttis uuesti
käru ning ütles:

„Läki minema.“

Nadja tõukas. Kui ta nägi Danieli kõndi-
vat, piht sügaval kummargile, ja nägi tema
pead nagu loomapead vaevaga kerkiivat ning
langevat, siis armastas ta teda nii väga ja lei-
nas nii sügavasti tema mure pärast, et ta teda
tasa hüüdis.

„Jah?“ küsis Daniel ja jäi seisma.

„Ma ei varja sinu eest midagi ega ilusta
midagi. Pean sulle veel palju kohutavat jutus-
tama, enne kui mind seesugusena näed nagu
ma olen. Kas sa mind ei vihka, Daniel? Sest
olen palju teinud sinu Saksamaa hävitamiseks.
Sul pole enam kodumaad, Saksamaa on kõr-
veks muudetud. Võib olla, on õhk ja valguski
teistsugused, sest saadik kui seal muud ei ole
kui rusud ja surnuluud.“

„Ma ei vihka sind“, ütles Daniel: „Imes-
tan, et ma seda ei suuda. Ma usun, ma ei saaks
enam kedagi vihata. See on vist Jumala arm;
võib olla, on see Manasse süü.“

Mulle näib, et ma kergemalt astun ja pare-
mini näen, sest saadik kui ma enam ei vihka.
Ma ei kannata Saksamaa pärast enam kui mõne
teise maa pärast. Kõigi maade peale tuli vile-
tus; siis said kõik maad ühesuguseks. Saks-
lased elavad Baguta metsas, venelased on Pa-
riisi ja Berliini punavägede juhid, kui puna-
vägesid veel on. Rahvad on otsas, võiksime
katsuda inimesed olla. Inimesi on küll väga
vähem olemas.“

„Kuidas sa naeratad! Ega sa mind pilgata
taha?“ küsis Nadja: „Su naeratus ei ole küll
pilkav. See on õnnelik. Sellest on raske aru
saada.“

„Kolm aastat ei ole ma metsas elades nae-

ratanud. Ja nüüd ei suuda ma mõista, kuid või-
sin naeratumise unustada. Vist naeratab in-
mene ainult omasuguste seas.“

„Sa elav“, ütles ta üles vaadates joobunud
ja vagalt: „Sa ihu! Sa pea, rind, üsk, te ilu-
sad kõndivad jalad. Nadja! Kuis võisime ometi
tappa? Mõistad sina seda? Mina mõistsin seda
kord, täna ei mõista ma enam. Mu silmad näe-
vad sind, rohtu, taevast, viljateri kärus. Nüüd
on kõik hea nii kuis on olnud. Kindlasti on
mõned säästunud, kes headust oma silmaga
saavad nägema. Kõigi maade surm oli hea!
Kultuuri hukkumine oli hea! Ükskõik, kas
viimsed inimesed Saksa keelt, Vene keelt või
Hindu keelt kõnelevad. Algab uue aegjargu
esimene päev. Enamlus oli endise kümne-
tuhanda-aastase ilma viimne päev.“

Vaikides rändasid nad edasi ja rattadki
veeresid rohus vaiksetl. Päike igatses metsa
latvade järele; päikse kuld kumas verevamalt
ja raskemalt ega jaksanud enam linnutiivul mil-
jarde penikoormaid valgustada. Kõik kuld
kogus taevas ainsaks kuldmereks, mis metsa
poole voogas nagu ranna poole. Kui Daniel
taha vaatas, kas naine väsinud, siis õõgus val-
gus viimse innuga Napoleoni-tee papliteni.

„Puhkame nüüd veel kord“, ütles ta tasa:
„kuni varjud käru tiislini ulatavad.“ Nad istu-
sid ja kastusid üleni õhtupäikese kanarbiku-
õite karva kumasse.

Ütlemata õnnelikkudena asusid nad kodu-
teele. Nende ihud olid kerged ja puhtad.

„Alles Venemaal õppisin videvikku armas-
tama“, ütles Daniel äkki: „Kõik väsinud ja kõik
taltsutamatud on alati teie maa järele igatsust
tunud. Meie Saksa ohvitserid olid ju väga
labased hinged, Nadja; kõige väärtuslikumad
nendest olid paremal juhusel lihtmeelsed. Ja
kõige lihtmeelsemad tegi teie maa segaseks.
Kes kaevikus reisis ja hommikul või päikse
loojenedes, — ah, igal ajal! — vaatas teie mää-
ratu, piirituma maa poole, selle pea kohal keer-
les Vene däämon hiiglarinades. Teie poole
joosta, teie poole joosta. Kes Euroopast põge-
neda tahtis, kuhu mujale pidi see minema kui
mitte teie juure? Teie ääretute põldude mul-
lasse peituma nagu ussike. Teie maapinnale
langema. See on nagu hiigla naiseraat. Seda
vägistama, kuni surm tuli. Säärased igatsused
olid mõnel meiegi seast; säärane peab ka Alek-
sander olnud olema.“

„Jah, niisugune ta on“, ütles Nadja aralt.

„Ma ei suuda kuidagi uskuda, et säärased
hiiglased ka kord lapsed on olnud; mõtle
ometi, lapsed narrisilmadega nagu minu
poegki oli.“

NIMETUD SURNUD.

Politseipresiidiumi vaatekastis, ilusti reastatult, võib neid leida — suurlinna nimetuid surnuid. See on õudne näitus armutust linnast, mille asfaldist tänavatel hallivarjulistes parkides ja sinistes kaanalites surm varitseb — revolvi, silmuse ja uimastava kloroformiga. See on suurlinna anonüümne külg, tema viletsus, millel pole nime. Need on tema tundmatud lapsed, kelle elu on rahutus, kõrtsid ja varjamine, kelle lõpp on verine ja armutu — mõrtsukalik lõpp. Nad tuiguvad märkamatuult ühes neist armutuist mülgastest, mis neile kõigil nende teedel valmis seisavad, ja ainuke mälestus, mis neist jääb, on ülesvõte, mis politsei poolt nende surnukeha leidmisel tehakse.

Niipea kui näen mõne fotograafi vaateaknal pilte elavatest — pruutpaare, leerilapsi, naerata vaid nägusid, valgeid loore, mõnda ekstsellentsi aumärkides — pean ma mõtlema selle surnutekasti peale politseis. Ta ei peaks mitte politseipresiidiumi koridoris rippuma, vaid hoopis nähtavamal kohal, keset linna, mille varjukülg ta on. Need vaateaknad elusate inimeste portreedega elu tähtsamatel, pidulikumatel silmapilkudel annavad vale ettekujutuse elust. Ei ole ikka ainult laulatused, ei ole ka mitte ainult ilusaid naisi ümmarikkude õlgadega ja leerilapsi — ka tapmisi, äkilisi rabandusi ja uppumisi sünnib siin ilmas. Ka kinodes peaks näidatama neid õpetlikke fotograafiaid ja mitte neid igavesi paraade, matmisprotsesse ja suvituskohi purskkaevude ja päevavarjudega. Nii ilus ei ole elu.

Politseipresiidiumi koridorist käivad päevas, tunnis paljud sajad inimesed läbi ja keegi ei jää vaatekastide ette peatama, et surnuid silmata. Minnakse passiosakonda, et viisumi tuua, leiubüroosse, et kadunud vihmavarju leida, kriminaalosakonda, et mõnda vargust üles anda. Poliseipresiidiumi tulevad ainult inimesed, kellel elu asjadega tegemist. Kes peaks ka nendest surnutest hoolima?

Need surnud on inetud ja ripuvad seal nagu etteheitaks. Nad on nii fotografeeritud, nagu nad leiti; lõpmata hirm lamab nende nägudel — surma hirm. Avasuuga seisavad nad seal, nende viimne karjatus tundub õhus, seda kuuleb, kui neid vaadelda. Surmavõitlus hoiab nende silmad pilukili, valge vilgub silmalau vahelt. Seal on habemega ja ilma, naisi ja mehi, noormehi ja raukasid. Neid leiti uulitsatelt, Loomaiast ja Spree kaanalitest. Sagedasti on leiukoht teadmata ehk tast teatakse vähe. Veest leitud on punsunud ja mudakoorkesega kaetud ja nende väljanägemine on nagu halvasti balsameeritud Egiptuse kuningatel. Näo-

nahk on neil täis pragusid ja ville nagu halvastihoitud gipsmaskidel. Naiste rinnad on hirmutavalt paistetunud, näojooned kõveraks kistud, juuksed nagu hunnik prügi punsunud peas.

Kui neil surnutel oleks nimed, poleks nad mitte nii etteheitvad. Väljanägemise ja riidetükkide järele ei ole nad elus jõukad olnud. Nad kuuluvad enamasti nende kihtide hulka, keda elus „alamaks“ nimetatakse. Võib leida päevatööliste, teenijate ja teiste inimeste pilte, kes ainult rasket tööd peavad tegema, need on kurnatute näod, kes meeleheitel surma tormasid. Harva on need surnud nende hulgast, kes kannavad euroopaliku kodanluse tunnisjärki — kõrget kraed, neil surnutel on enamasti ikka tumedad, lahtised särgid.

Koht, kus kalk surm neid tabas, annab tunnistust kogu nende elust. Üks leiti 2. detsembril 1921. a. Potsdami vaksali väljakäigukohast. 25. juunil 1920. a. tõmmati see naine, kelle vanaduse kohta teateid pole, Spreest välja ja 25. jaanuaril 1918 suri see habemik, hammasteta mees Aleksandriplatsil. See noormees pidulikkude näojoontega suri 8. mail 1922 a. ühel pingil Arminiuseplatsil. Kas mõjus tema näoilme peale imeline maiöö? Ööpik laulis vist, kui ta suri, sirel lõhnas ja tähed vilkusid. . .

26. oktoobril 1921 tapeti umbes kolmekümneaastane mees tundmatul maatükil Spandaueri tänaval. Ahtake verejoon juhib meelekohalt huuleni, kitsalt ja punaselt jookseb veri selle ammugi maetud surnu portreel, jookseb igavesti. Asjata oodata Ibikuse kurgede peale. Üle selle maatükikese Spandaueri tänavale ei lenda ükski kurg—ta oleks ammugi maha lastud ja praetud. Jumal aga seisab sealpool pilvi, ja kui ta rahulikult ilmasõdade mässamise peale vaatab, mis peaks ta siis mõnest üksikustki hoolima?

Umbes sada pilti on nendes kastides politseikoridoris ja neid uuendatakse alati. Suurlinnas surevad tuhanded tundmatult. Neil pole vanemaid, pole sõpru, nad elasid üksikult ja surres on nad unustatud. Nii palju üksikuid varjab suurlinn! Kui sada surmataks, elavad ometi tuhanded edasi, nimeta ja peavarjuta, inimesed nagu kivid. Üks on sarnane teisele, kõik nad surevad kord vägivaldselt, aga nende surm ei too enesega mingid tagajärgi ja neist ei kirjuta keegi ajalehis, nagu näituseks kirjutatakse mõne Talaatpasha surmast.

Ainult nimetu pilt politseikoridoris kutsub osavõtmatuid inimesi teadaandmistele.

Joosep Rothi järele. —ga—

AUMEHED OMAVAHEL.

(Pime öö, elegantne tuba. Aken aeda avatud. Tume kogu tuleb ettevaatlikult aknast sisse. Elektritaskulamp valgustab silmapilguks tuba. Kogu ligineb ettevaatlikkude sammudega kirjutuslauale. Äkki kuulduv elektri kontakti lühike käänak ja tuba täidab kõige heledam valgus. Lävel seisab korteri peremees, revolver käes. Võõra suust kostab tasane vanne, ta pöördub kiirelt peremehe poole. See vaatleb teda varjamatat imestusega, sest ta näeb enese ees hästi rietatud herrat.)

Võõras (kes ka üllatatud näib): Vabandage, mina — ja siin on nähtavasti eksitus. . .

Kort. peremees: Jah — näib nõnda olevat.

Võõras: Lubage, olete te siin?

Kort. peremees: Jah, igatahes — aga teie mitte.

Võõras: Ei — kuid — ja — te ei usu mind, aga see on eksitus — — — —

Kort. peremees: Te olete majanumbriga eksinud?

Võõras: Jah, just. Tahtsin, ei, ma ei või teile mingit seletust anda. Ma ei või nõuda, et te usuksite, kui ütlen, et see sootu teine maja oli, kuhu tahtsin minna ja hoopis teises asjas, kui te arvate.

Kort. peremees: Te tahate nähtavasti algupärane juhusteotsija olla.

Võõras: Pean teid aumeheks.

Kort. peremees: Tänan. Ja teie olete küll üks neist aumehelistest varastest, kellest võib lugeda moodsates kriminaalromaanides.

Võõras: Mu herra!

Kort. peremees: Lõpetage teatrimäng. Teie tulete salaja akna kaudu ja olete teel minu kirjutuslaua juure. Järelikult kavatsete varastada ja mul tarvitseb ainult politseile helistada, et teid kinni võtta lasta. On teil see selge?

Võõras: (närviliselt) Pean tunnistama, see poleks mulle armas.

Kort. peremees: Ma usun. Kuid mul on omad põhimõtted. Ma ei taha ka, et politsei ennast minu asjadesse segaks. Ma lahendan asja ise. Te näite inimene olevat, kes heast perekonnast, kes ainult sellepärast on õigelt teelt kõrvale kaldunud, et oma viletsat rahalist seisukorda kuritegelise võttega päästa. See on ebaõnnestunud ja järgmisel juhtumisel ootab teid vangikoda. Kuid teil on põhjust olla tänulik, et mina see olen, kelle käes teie saatus praegu on, ja ma usun, et te seda sellega tasute, et muutute tulevikus ausaks ja tubliks inimeseks.

Võõras vahib talle küsivalt otsa.

Kort. peremees: Siin on sulg ja tint. Kirjutage, et olete tulnud varastama ja pange oma nimi alla, siis võite vabalt minna.

Võõras: laseb pea norgu ja kirjutab.

Kort. peremees: Ma usun, et allkiri vale on. Kuid igaks juhuseks on mul nüüd teie käekiri ja tunnistus. Mul on lõks teie jaoks järgmiseks korraks. Te võite minna. (Avab ukse.) Loodan, et hindate mu suuremeelsust. Nii talitab üks aumees ühe olnud aumehega.

Võõras (närib huult ja viskab kiire pilgu sildile uksele, millel tuntud spekulandi ja marodööri nimi. Ta nägu võtab rõõmsa ilme ja jumalagajätmiseks viisakalt kübarat kergitades ütleb ta täiesti teises toonis): „Andeks, herra direktor, nüüd võin teile tõega ütelda, et see eksitus oli. Oleksin teadnud, et see teie olete, kes siin elab, ei oleks ma kunagi siia tulnud. Sest on juba kord meie „aumeeste“, vahel sarnane, küll mitte kuhugi kirjutatud seadus, et meie üksteise tagant ei varasta.

Fritz Nanseni järele.

MÕNDASUGUST.

«Suitsusõõjad» indiaanlased.

Naagu meie inimesed tugitoolis istudes ja shokolaadi juues mõnusust tunnevad, nii tunnevad seda Norton-Sundi indiaanlased «suitsu süües.»

Harilikult on igas külas maja, kus nad omi koosviibimisi peavad. Nende pidudel käivad kõik, noored ja vanad. Noored tulevad siia peaaesjalikult tantsuks, mida nad tantsivad rietatult väga fantasilistesse kostüümidesse. Vanad istuvad ruumi seina ääres pinkidel, vaadates tantsu ja suitsetades piipu. Nende piibud on väga väiksed. Tubakaks tarvatakse tubakalehtedesi ja pajukooriest valmistatud segu, mille suits õige lakkastav. Indiaanlase pealõbu ei seisa selles, et suitsetada, see ei rahulda

teda, vaid ta «sõõb» teda. Ta kisub suitsu kõige jõuga kopsu ja «surub» ta sealt kehha laiali. Nii ei pääse peaaegu sugugi suitsu tagasi välja.

Nii topitakse üks piibutäis teise järele täis ja suits ahmitakse sisse, kuni suitsetaja uimaselt pingile langeb.

—õ.

Uus veealune telefoni-liin üle Aatlanti ookeani.

Hiljuti sõlmiti Itaalia valitsuse esitajate ja Western Telegraph Unioni vahel eelleping veealuse telefoni-liini panemise kohta Itaaliast oisesihis Ameerika Ühisriikidesse. See liin peab ühendama Rooma New-Yorkiga. Ta on eeskätt just Itaalia ja Ameerika vahelise ühenduse pidamiseks määratud, kuid ka

vatsetakse tarvitada ka Kesk-Euroopa ja kiirema ühenduse loomiseks, mis seni ühe liini kaudu raske oli.

Itaalia valitsus on oma peale võtnud liini panemise Roomast Azorideni, Vestern Union Azoridest New-Yorkini. —õ.

Kõige rikkam mees ilmas.

Rockefeller, keda seni kõige rikkamaks meheks koogu ilmas peeti, on nüüd sellelt kohalt ja kuulsusest pidanud lahkuma. Nüüd peetakse kõige suuremaks kapitalistiks Ameerika Ühisriikides asuvaite automobiilivabrikute omanikku Henry Fordi, nimelt selle järele, kuidas ta maksuvalitsusele teateid annud ja kuidas see ta varandust on hindanud. Tema varanduse väärtus ja kapitaalid hinnatakse 2 miljardi dollari peale, seejärgi 50% Rockefelleri varandusest suuremaks. —õ.

Puuvillast autod.

Puuvillarikastes maades, eriti Ameerika Ühisriikides, kus seda ainet külluses olemas, on viimasel ajal fast hakatud autosid valmistama.

Seks võetakse kõrgel kraadil pressitud puuvill, mida selle uue materjali leidja koffomiid'iks nimetab. Arvatakse, et tulevikus autode raudosade asemel ütleidse koffomiid' asub, kuna sellega Ameerika «autokuninga» Fordi vabrikutes juba suurel määral algust tehtud. Kottomiid'i head omadused oleval vastupidavus, siikus ja kergus. Teda tarvitatavat juba suurte majade ja sildade ehituse juures ja vundamenti materjaliks.

Kuldne spordi aegjark Ameerikas.

New-Yorgist kirjutab „Neue Freie Presse“ kaastöeline: Ühisriikides algab kuldne spordi aegjark. Ehitatakse amfiteatrid, mis, toreduse poolest vanade roomlaste omad üle lõövad. Ülikoolide igapäevases spordipidude puhul on muistsest Kolosseumist suuremad staadionid rahvast täis. Huvi sportliste võistluste vastu kasvab alatasa, hoogu annab sellele agar kihutustöö koolides. Kõige suurem vaatajatehulk kogus Ohio ülikooli hiigla-staadioni avamispäeval: 75.000 inimest, s. o. 25.000 enam kui mahutus vaatajaid Rooma gladiatorite-võistlustele. Tuhanded pidid pealegi ruumipuudusel tagasi minema. Määratud spordi-loss on loogakujuline, 65.025 isteplatsiga, lisa-plateid varal võib üle 70.000 inimese sisse lasta. Mitte ainult vaatajate-ruum, vaid ka mängude ruum on kaugelt suurem kui Rooma Kolosseumis.

Veel suurem saab 1923 a. rahvusvahelise olümpiaadi puhuks ehitatud hiiglastaadi on, mille vaatajate-ruumi 75.000 inimest mahub. Selle peasissekäiku ehivad 400 jala laiune ja 75 jala kõrgune sammaskäik; mänguplats saab 680 jala pikk ning 345 jala lai. Sissekäikused on 86 kavetatud. Eri valgustusaparatuuride kaudu tahetakse ka öiseid võistlusi võimaldada. Ehituskulude katmiseks korraldati avalik korjandus. Kulud on üldse kaks ja pool miljoni dollarit; korjanduse sissetulek katab kõik kulud. —ts.

Uus tulepuruskamine.

Kiushu saarel, Lõuna-Jaapanis, millest 13. det. 1922 a. Osakast teatati, ja mille eel käis maavarisemine, mis hulga inimeste elusid nõudis, tuleb kahtlemata 1688 uuesti kõrge tulepuruskava mäe Unzendake arvele panna, mis asub vähe läänepool Nagasakist ühe poolsaare lõpul. Peale Kiushu keskpaigas oleva Aso on see ainuke tegev vulkaan nõndanimetatud Aso-vulkaanvöös, mis Kiushu saare pikuti pooleks lõikab ja millesse kuulub veel terve rida kustunud vulkaane, teiste seas ka Taradake, põhjapool Nagasakist, sadamalinnast kumamata, läänepool tasandikust tõusev järsk ja üksiseisev Kimbosan, Kujusan, Tsurumi, Jufusan. Vastandina Asole, kes sagedasti, kuid enamalt jaolt mitte väga ägedalt tegevuses on, tuntakse Unzenist ajaloo kestes ainult tegevus-

perioodi. Need langevad aastate 1657 ja 1820 vahele. Siia kuulub aga üks kõige pahematest vulkaanilistest katastroofidest, mis Jaapanis kunagi olnud. 1. aprillil 1792 a., peale selle kui mägi juba kuudekaupa nõrgalt tegevuses oli olnud, lendas pool külge Unzenist plahvatusega õhku. Naabruses olevas meres sündis määratu laine, mis mitu tuhat maja ja 700 inimest ohvriks nõudis; mäelt allavoolav laavajõgi mattis sadamakoha Shimabara, mille juures 10.000 (vanemate teadete järele 53.000) inimest surma sai. Loodetavasti ei tõuse mäe võim käesoleval tegevusperioodil sarnase jõuni, kuid võimatu ei ole see mitte, sest nähtavasti on Jaapan praegu õige tugeva vulkanismi ajajärgus. Seda tõendavad Bandaisani (1888) ja saarevulkaani Sakurashina (1914) hirmsad katastroofid. Dr. V. Gerbing.

Neljatuhandaastane iludus.

Ameerika arheoloogid leidsid Egiptuses Luxori orus kaevamis-töid tehes hiljuti umbes 4000-aastase muumia, arvatavasti Vana-Egiptuse printsessi oma, kes 2180 a. ümber enne Kristuse sündimist elanud. Muumia rind ja kael on kaetud sinakate, väga ilusate tätoveeritud ornamentidega; nendest märkidest arvavad õpetlased järeldada võivat, et siin vaarao Mentuho teo aegse kuningliku hoovidaamiga tegemist. Juuksed ja hambad on hästi hoidunud. Kaelaehetest, sõrmustest, käening jala-võrudest on aga ainult märgid käe-randmetel, jala-äärtel, kaelas ja sõrmedel püsinud; ehted on arvatavasti hauakoopas käinud varaste saagiks langenud. Põiki üle muumia kõhu käib pikk põletatud haava arm; sellest järeldavad arstid, et printsess mõne raske sise-mise haiguse kätte surnud; sääraseid haigusi arstisid vanad egiptlased põletamise varal. —ts.

NALI.

Saatuslik tagajärg. „Mu esimene mees oli hoopis teine, kui sina. Ta võttis mind alati arvesse, jäitis mulle minu tahtmise ja seadis oma eluviisid minu järele.“

„Aga kas oled sa kunagi mõtelnud tagajärgede peale?“

„Missuguste?“

„Ta suri ju ometi.“

*

Miks just nii? Väikene Fritz pärib isalt: „Mispärast on kaelkirjakutel nii pikad kaelad?“

„Seda korraldas Jumal oma tarkuses: nad ei küüniks lühikese kaelaga muudu lehtedeni, mis sealtmaa puudel nii kõrgel kasvavad.“

„Aga miks ei lasknud Jumal lehed madalamal kasvada?“

*

Sõbrannad omavahel. „Kas tead, see herra Vaher on kole huvitav, ta ütles eile midagi, mida mulle veel keegi pole ütelnud.“

„Siis tegi ta sulle vist küll abielu ettepaneku.“

*

Kaaluv põhjus. „Sinna restoraani ei lähe mina küll enam jalagagi. Mul vahetati seal palitu ära.“

„Kulla sõber, selles ei ole ju peremees süüdi.“

„Pole sellest jutt, ma ei taha aga selle isandaga kokku puutuda, kelle palitu minu käes — tema oma on hulga parem.“

*

Kahtlased aastad. Üks kauaaegne raamatupidaja peab sünnipäevalapsele lauakõnet:

„Austatud piduvõõrad! Meil on täna jälle see au, nagu iga aasta, pühitseda meie paljuaustatud peremehe tütre kahekümnesitsme-aastast sünnipäeva...“

*

Itske: „Eile pulmas olema, tore, uhke! Keik hebe lusikaga sööma!“

Leevi: „Teeste! Näita seia!“

Valesti aru saanud. Suvisel lahtusreisil paneb reisi-
sija maal ühes võõrastemajas kingad õhtul toa ukse
taha puhastamiseks. Hommikul leiab ta nad puhasta-
mata olevat ja ütleb võõrastemajapidajale: „Eila õhtul
panin oma kingad ukse taha, ja nagu näha, ei ole neid
keegi puutunud!“

Peremees: „Seda kartust siin ei ole; te oleks või-
nud kas või oma kulduuri ukse taha panna, ka seda ei
oleks keegi puutunud.“

Eesel ja lammas kohtasid kitsal teel ja tõukasid
teineteist. Eesel ütles: „Miks sa kõrvale ei astu, sina,
eesel?“ Ja lammas vastas: „Miks sina kõrvale ei astu,
sina, lammas?“ — Mõlemad tundsid end puudutatud ole-
vat ja süüdistasid teineteist auaavamises.

Eksitus. Tohter: „Armas mees, oli viimane aeg, et
te minu juure tulite!“

Haige: „Miks, tohtriherra? Olete pankrotis, või?“

Kohusetruu. Öövaht: „Mis pagan te veel sest kel-
last lööte, kui tulikahju ammu juba kustutud!“

Kellamees: „Jah vaadake, ma hakkasin tund aega
hiljem peale ja löön nüüd oma jao ära.“

I. minister: „Mul on üks tühi kõik, mis ajalehed
kirjutavad.“

II. minister: „Mul kah, muudkui halb ainult, et nad
seda trükivad!“

KIRJAVASTUSED.

E. P. Siin. „Kodu“ sisaldab väga palju ja väga kurbe
tundmusi, aga lugejates ei suuda ta kaasaalamist ära-
tada. Jääb avaldamata.

A. A.—n. W.—s. Ei „Laulud ööst“ ega novell „Läbi
öö“ ei sobi meile.

I. K.—s. Igast ilmakaarest, linnast ja maalt, ise-
äranis maalt, saadetakse meile tõikeid Maupassant'ist.
Igatüki, kes natuke Prantsuse keelt mõistab, veel enam
aga need, kes seda ei mõista, tõlgivad Maupasant'i, kelle
paremad novellid meil juba ammu ajakirjades ja aja-
lehtis mitmel korral ilmunud, enamasti õige halvast
tõlkes. Teie tõlge ei ole hea, on koguni vigane. Näit.
lõpeb juba esimene lause õnnetult . . . „keda kõige
kahtlejaks peeti.“ Jääb avaldamata.

„Võitleja“ juures jätate autori nime nimetamata;
samuti „Tema silmade valguse juures.“ Enese eesnime
ja perekonna nime ei unusta Teie aga mitte. Need üksi
ei anna meile aga mingit kindlustust ei valiku ega
tõlke väärtusse. Jäävad avaldamata. Tõlge Theurriet'st
läheb.

Berno Vase. Tapal. „Õises pimeduses“ avaldami-
seks nõrk.

J. H. P.—s. Luuletus „Indode elust“ avaldamiseks
nõrk. Reisikirjeldustest võiksite proovi saata.

„Bajader Mardschanah.“ Siin. Suure vaevaga
läks korda Teie käsikirja nõnda palju lugeda, et stiilist ja
sisust aimu saime. Ei ilmu. Muil mail maksab nõud-
mine, et kõik toimetusele saadetavad kirjatükid masinal
kirjutatud oleksid. Meil peaks üldse seegi nõue maksma,
et käsikiri korralikult kirjutatud oleks ja et teda tarvis
poleks luubi abil uurida.

O. P.—ns. T.—s. Toome Teie luuletusest salmi proo-
viks, sellega peate leppima:

„Oh Issand, oh kustuta minu viha,
Mis tormina tuiskab muu sees,
Mis tuleb kui mühisev lainete voog,
Mind muljab kui oleksin, pilliroog,
Vaim julge, kuid nõder on liha.“

Meie arust on ka Teie julge vaim nõder — luule-
tamiseks.

Ei maksa esialgu rohkem proove saata.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

«AGU» NR. 1

trükitakse lähemal ajal
uuesti,

sest ei paljud teda nõuavad ja esi-
mene trükk otsas on. Siis on uutelt
lugejatel veel võimalik kõiki «Ao»
numbrid saada.

«Agu» on loetavam Eesti ajakiri;
piltide ja sisu poolest väär-
tuslikum; ilmub korra-
likult igal nädalal.

Soovitage teda kõigile oma
tutvusringkonnas!

«AGU» NR. 8

ISESEISVUSE PÜHA
NUMBER!

ilmub 24-daks veebruariks.

Hulk pilte; nende hulgas: Eesti
Päästekomitee, esimene Eesti valii-
sus, Eesti välissaatkond 1918. aastal,
kindral Seckendorf ja tema tähtsa-
mad abilised, «võitjate» paraadid
okkupatsiooni ajal, iseseisvuse-võit-
luse tähtsamad juhid jne.

Sisu iseseisvuse püha kohane!

Kaaneilustus kunstnik P. Aren'ilt.

Keegi ei jäta seda numbrit ise-
seisvuse püha mälestuseks
ostmata!

Kasvatusteaduslik ajakiri

„KASVATUS“

ilmub Eesti Õpetajate liidu väljaandel kord kuus
(pääle kahe suvekuu) iga number kahe suure trükipoogna (32 lhk.) suuruses

„Kasvatuses“ ilmuvad kirjutused kasvatus- ning hingeteaduslisist kui ka koolikorralduselisist küsimusist, teated koolielu tähtsamaist sündmusist, kooliuuenduslikust liikumisest kodu- ning välismaal, ülevaated koolitööst, koolikirjanduse toodete arvustused ja teated õpetajate organisatsioonide tegevusest.

Küsimusist, mida „Kasvatus“ eestuleval aastal käsitada kavatseb, selle juures päärõhku pannes praktilisele küljele, olgu näidetena nimetatud järgmised:

Kooliuuendus Saksamaal ja teistes kultuurriikides.

Meie kooliuuendus.

Töökool ja selle teostamine meil.

Üksikute õppeainete käsitlemine meie koolis.

Meie kooli õppekavad.

Kooliraamatukogud. Õppevahendid.

Õppekäigud.

Füüsiline kasvatus. Kooli tervishoid.

Tahtejõu kasvatus.

Kõlblusõpetus ja kõlbline kasvatus koolis.

Õpilaste omavalitsus.

Karskuskasvatuslikud küsimused.

Üheskool (koedukatsioon).

Noorsooteaduse (Jugendkunde) pedagoogiline tähtsus.

Noorsooliikumine välismaal ja meil.

Katselise hinge- ja kasvatusteaduse alalt.

Nõrgaandelised lapsed koolis.

Defektsete koolid.

Nõuded lastekirjanduse kohta.

Üleminek algkoolist kesk- ja kutsekoolidesse.

Koolilähendamise kodule. Vanemate koostööd. Koolipidud ja näitused. Vanemate esitus koolis.

Koolieelne haridus. Kasvatusmajad, lastekodud, lasteaiad. Kodune lugema õpetamine.

Organiseeritud õpetajaskonna häälekandjana loeb „Kasvatus“ oma ülesandeks meie kooli ja tema õpetajaskonna huvide kaitsmist, selgitades küsimusi kooli korraldamise ning juhtimise ja kutsehuvide alalt.

Meie ainukest kasvatusteadlist ajakirja peaks lugema iga haritud kodanik, kellele on tähtis meie rahva haridusline edu, eriti aga iga õpetaja, kes tahab seista oma kutse kõrgusel.

„Kasvatuses“ kaastöölisteks on meie silmapaistvamad haridustegelased, õpetajad, kooli- ning haridusnõunikud, kooliarstid j. m. Pääle kodumaa kaastööliste on meil korda läind „Kasvatuses“ kaastöölisteks võita ka tähtsaid välismaa kasvatusteadlasi, nagu: Berliini keskõpeinstituudi osak. juhataja prof. dr. W. Schoenichen, Leipzigi seminaari õpetaja O. Scheibner, Berliini õpetaja P. Werth, Leipzigi õppenõunik G. Stiehler, Friedebergi seminaari õpetaja dr. W. Stuhlfaath j. t. Pääle Saksamaa pedagoogide on kaastöö saamise sihis ühendusse astunud Inglise, Ameerika, Prantsuse, Rootsi ja rajariikide kooli- ja haridustegelastega.

„Kasvatuses“ tellimise hind on: aastas 500 mk., poolaastas 250 mk., üksiknumber 50 mk.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid.

Üsrikud numbrid saadaval paremais raamatukauplusis.

Eesti Kirjastus-Uhisuse «Päevalehe»

**raamatu- ja kirjutus-
materjaalikauplus,**

Jaani tän. nr. 6, Krediit Pangä majas,

soovitab rikkalikus valikus odavamate päevahindadega
oma mitmekesiselt täiendatud kaubaladusi koolidele,
õpetajaile ja õpilaskonnale

raamatuid, kirjutusmaterjaale ja koolitarbeid,
riigi- ja seliskonnaasutustele kontoriraamatuid
ja kantsleitarvidusi ja jällemüüjatele soodsa-
matel tingimistel igasuguseid sesooni kaupu.

Maitserikkad ilu- ja lihtpostpaberid,
kirjutuslaua garnituurid ja nahakaubad.

Täielik ladu ilu- ja jutukirjandusest ja
kooli- ning teaduslikkudest raamatutest.

Müük en detail ja en gros.

Tellimiste vastuvõtmine kõikide väljamaa raamatute
ja ajakirjade peale.